

NIEUWE ENERGIE VOOR EUROPA

ONTWERP-VERKIEZINGSPROGRAMMA
EUROPEES PARLEMENT 2009 - 2014

GROENLINKS
ZIN IN DE TOEKOMST

WWW.GROENLINKS.NL

INHOUDSOPGAVE

VERANTWOORDING & PROCEDURE	P. 4
INLEIDING	P. 5
1. WERELDWIJDE KLIMAATCOALITIE	P. 7
2. NIEUWE ENERGIE	P. 10
3. INNOVATIE LOONT	P. 14
4. EERLIJKE HANDEL	P. 17
5. VOEDSEL ZONDER BIJSMAAK	P. 19
6. CIVIELE WERELDMACHT	P. 23
7. MIGRATIE IN GOEDE BANEN LEIDEN	P. 26
8. NIEMAND AAN DE ZIJLIJN	P. 29
9. GRONDRECHTEN VERDEDIGEN	P. 33
10. LEVENDE DEMOCRATIE	P. 36
COLOFON	P. 39

Alle tien hoofdstukken hebben dezelfde indeling. Ze beginnen met een *toekomstbeeld*: wat kan de Europese Unie bereiken in 2030 als ze groene en progressieve keuzes maakt? En voor welke uitdagingen staat de wereld tegen die tijd? Daarop volgt een pleidooi voor een *koerswending*: wat is er mis met het huidige Europa? Welke politieke keuzes zijn nodig om de toekomst veilig te stellen? Elk hoofdstuk eindigt met concrete voorstellen voor *de komende vijf jaar*: wat wil GroenLinks voor elkaar krijgen tijdens de nieuwe zittingsperiode van het Europees Parlement?

VERANTWOORDING

Dit ontwerp-verkiezingsprogramma voor het Europees Parlement verschijnt onder verantwoordelijkheid van het partijbestuur. De definitieve tekst wordt vastgesteld door het Congres op 7 maart 2009. De Europese verkiezingen vinden plaats op 4 juni 2009.

Het ontwerp-programma is geschreven door de programmacommissie. Deze bestaat uit Arie van den Brand (voorzitter), Bas Eickhout, Lot van Hooijdonk, Youssef Rahman, Tineke Strik, Rens van Tilburg, Ingrid Visseren en Richard Wouters (secretaris).

De commissie is vanaf maart 2008 te rade gegaan bij de werkgroepen van GroenLinks, de Haagse en Brusselse fracties, tal van maatschappelijke organisaties en wetenschappers. Veel GroenLinkers hebben suggesties ingestuurd, onder meer via de website van de commissie. Tijdens drie bijeenkomsten in het najaar hebben meer dan honderd leden gediscussieerd over de concept-programmateksten. Van de veelal opbouwende kritiek heeft de programmacommissie profijt gehad.

De commissie is speciale dank verschuldigd aan het jonge meeleesteam: Mirte van den Berge, Jasper Blom, Joram van Donk, Rogier Elshout, Arend Hamstra, Jurian Langer, Ivo Stoel en Inge Vianen. Hun commentaar was van grote waarde bij het scherpstellen van het Europese toekomstbeeld.

Het partijbestuur en de programmacommissie hopen dat dit ontwerp-programma, samen met het lijsttrekkers-referendum voor de Europese lijst, tot een levendig debat in de partij zal leiden, als opmaat tot een succesvolle verkiezingscampagne in het voorjaar.

PROCEDURE

De vaststelling van het verkiezingsprogramma is de bevoegdheid van het Congres, het hoogste orgaan van de vereniging GroenLinks. Dit gebeurt aan de hand van het door het partijbestuur aangeboden ontwerp. *De besluitvorming op het Congres gaat over de (genummerde) concrete programmapunten voor de komende vijf jaar waarmee elk hoofdstuk wordt afgesloten.* De besluitvorming gaat niet over de teksten onder de kopjes Toekomstbeeld en Koerswending. Deze worden na het Congres herschreven, voor zover de programmapunten inhoudelijk zijn gewijzigd.

Amendementen op de programmapunten mogen worden ingediend door afdelingen, landelijke werkgroepen, het partijbestuur en groepen van ten minste vijftien partijleden gezamenlijk. Gebruik voor het indienen van amendementen het digitale amendementenformulier dat uiterlijk 16 december online beschikbaar is via *congres.groenlinks.nl*

Sluitingsdatum voor het indienen van amendementen is 11 januari. Uiterlijk die dag moeten amendementen op het landelijk bureau zijn ontvangen. Na deze datum worden geen amendementen meer toegelaten.

Op 31 januari wordt op het landelijk bureau de amendementdag gehouden. Deze dag, georganiseerd door het congrespresidium, is bedoeld voor overleg en afstemming tussen indieners onderling en met programmacommissie en partijbestuur. De congreskrant met alle amendementen verschijnt op 21 februari.

Neem bij vragen contact op met Ron Zeefat (tel. 030-2399945, *bestuursondersteuning@groenlinks.nl*).

INLEIDING

Deze eeuw groeit de wereldbevolking tot 9 miljard mensen. Zij hebben allemaal voedsel, energie, werk en een leefbare woonplek nodig, terwijl onze planeet niet meegroeit. Dat vraagt om slimme oplossingen voor de schaarste. Om het eerlijk delen van welvaart. Om internationale samenwerking. Met een krachtig Europa kunnen we die uitdaging beter aan.

Nu is het moment om te kiezen voor een duurzame toekomst. Want de ene crisis is nog niet voorbij of de andere verdringt haar al van de voorpagina's. Klimaatcrisis. Oliecrisis. Voedselcrisis. Kredietcrisis. Economische crisis. Je zou er bang en moedeloos van worden. Maar een angstig Europa staat stil. De crises die ons teisteren zijn geen natuurverschijnselen, maar mensenwerk. Het zijn de gevolgen van overconsumptie en kortzichtig handelen. Van autofabrikanten die benzineslurpers blijven maken en bankiers die speculeren met spaargeld. Van regeringen die hun verantwoordelijkheid afschuiven op de markt. Dat moet anders. Dat *kán* anders.

Daarvoor is meer verantwoordelijkheidszin nodig. Bewust consumerende burgers, duurzame ondernemers en een sterke overheid – nationaal en internationaal – kunnen het tij keren. Elke crisis is ook een kans.

Europa is een deel van de oplossing. Meer dan andere wereldspelers zet de Europese Unie zich in voor een aanpak van de klimaatverandering. In het donkerste uur van de kredietcrisis waren het de euro-landen die de nooduitgang vonden. De EU heeft ruime ervaring met de aanpak van grensoverschrijdende problemen. Daar is zij voor opgericht.

Maar Europa is nog te vaak een deel van het probleem. Als iedereen zou leven zoals de gemiddelde Europeaan zouden er twee aardbollen nodig zijn. Bovendien is de Europese rijkdom oneerlijk verdeeld. Veel mensen hebben geen deel aan werk en welvaart.

De mensen die in 2005 nee zeiden tegen de Europese Grondwet stemden niet voor de huidige EU, maar voor een betere. Met veel ja-stemmers delen zij het streven naar een EU die democratischer functioneert en ieders grondrechten beschermt. Een EU die de zorgplicht van nationale overheden niet ondermijnt met doorgeslagen marktdenken. Een EU die aangeeft waar zij heengaat en waar zij eindigt. GroenLinks speelt open kaart: we schetsen in dit verkiezingsprogramma hoe Europa en

de wereld er in 2030 uit kunnen zien, als de EU groene en progressieve keuzes maakt. Als zij haar energie richt op de problemen die landen in hun eentje niet kunnen behappen.

Strijd tegen klimaatverandering, hernieuwbare energie, groene innovatie, duurzame financiën en werkgelegenheid. Daar hebben we Europa voor nodig. Eerlijke handel, een milieu- en diervriendelijke landbouw, gezond voedsel. Daar wil GroenLinks in Europa voor knokken. We kunnen de malaise achter ons laten als we nu investeren in een slimme en schone economie. Een economie die niet alleen ons in staat stelt gelukkig te leven, maar ook armere landen en onze kleinkinderen de kans daartoe geeft. Voor zo'n toekomstgerichte politiek, een *Green New Deal*, voeren de Europese Groenen gezamenlijk campagne.

Als het Verdrag van Lissabon van kracht wordt, krijgt het Europees Parlement een beslissende stem op het gebied van landbouw, visserij, handel, misdaadbestrijding en migratie. Nu al is het parlement een machtige speler op het terrein van milieu en markt. De meeste Nederlandse milieuwetten worden in Brussel gemaakt. Voor een groene partij als GroenLinks is het Europarlement daarom *the place to be*. Samen met andere groene partijen vormen we de meest actieve en meest eensgezinde fractie. Zo tellen de GroenLinkse zetels in het Europees Parlement dubbel.

Op 4 juni wordt de macht in Europa opnieuw verdeeld. U kunt meebeslissen: sleept de EU zich voort, van crisis naar crisis, of zet zij de crises om in kansen? Dit is het moment voor groene, progressieve keuzes. Voor doortastende politiek die de toekomst veiligstelt.

GroenLinks gaat de Europese verkiezingen in als onderdeel van de Europese Groene Partij. In de oude en nieuwe EU-landen voeren groene partijen een grensoverschrijdende campagne op basis van een gezamenlijk verkiezingsmanifest. De speerpunten uit dat manifest zijn opgenomen in dit GroenLinkse verkiezingsprogramma. Hieronder staat de slotparagraaf van het manifest:

GREEN NEW DEAL

Since their entry into the European Parliament in 1984 the Greens have fought for their vision of a sustainable, social and more democratic Europe. Seeing the need to give true European solutions to European problems, we became the first political family to run a common European campaign in 2004. This has helped us punch above our weight and influence decisions at European level much more than our numbers would normally allow.

Our common European campaign in 2009 and The Green New Deal are our efforts towards creating a wider European public space – and to have citizens realise that Europe is a field of action for central issues they are concerned about. People ultimately decide the path Europe will follow.

The Greens will need strong alliances to change this Europe. We will look for allies in civil society, in parliaments and in governments to make Europe change course. But if you want to be sure that Europe gets back on track over the next five years, get involved with us, convince others and vote Green. You can influence what is happening in Europe.

Choose a Green Deal for Europe. Think Big, Vote Green.

HOOFDSTUK 1. WERELDWIJDE KLIMAATCOALITIE

TOEKOMSTBEELD

2030... De Europese Unie loopt voorop in de strijd tegen klimaatverandering. Zij is wereldleider in duurzame energie en energiebesparing, dankzij de Green New Deal die Europese politici twee decennia eerder met elkaar sloten. Europa is er in geslaagd om de rest van de wereld te bewegen tot afspraken over de vermindering van broeikasgassen. Die koplopersrol heeft haar geen windeieren gelegd. Miljoenen Europeanen hebben hun baan te danken aan de ontwikkeling en export van groene technologie.

De aanpak van de klimaatcrisis brengt met zich mee dat prijzen de waarheid vertellen over vervuiling. Vlees en vliegreizen zijn duurder geworden. Smakelijke vleesvervangers en hogesnelheidstreinen op groene stroom bieden een betaalbaar alternatief. De rijke Europeanen hebben hun levensstijl aangepast, waardoor arme landen de ruimte kregen voor economische groei.

Onder zware druk van ontwikkelingslanden is de handel eerlijker geworden en hebben westerse landen hun hulp opgeschroefd. In ruil daarvoor proberen ontwikkelingslanden zuinig om te springen met energie, water en natuur.

In de meeste ontwikkelingslanden stijgt de welvaart en daalt de kindersterfte, dankzij onderwijs, gezondheidszorg en vrouwenemancipatie. De bevolkingsgroei vlakkt af. Dat helpt om de natuurlijke hulpbronnen van de aarde veilig te stellen voor toekomstige generaties.

Snel én ver, dat lukt alleen als Europa overtuigend leiderschap toont. De EU moet een **wereldwijde klimaatcoalitie** smeden. Met het aantreden van president Obama liggen er kansen om de Amerikanen te binden aan een forse vermindering van hun uitstoot, evenals andere industrielanden. Opkomende ontwikkelingslanden, China en India voorop, moeten we ertoe verleiden om zo duurzaam mogelijk te groeien.

Daarvoor is geld nodig. De **overdracht van milieu-technologie** aan ontwikkelingslanden loopt nogal eens stuk op octrooien van westerse bedrijven. De EU moet zich inzetten voor een internationaal klimaatfonds dat zulke kennis opkoopt, vrij beschikbaar maakt en de toepassing ervan subsidieert. Dan wordt groene energie de beste koop voor ontwikkelingslanden: van verf met zonnecellen voor de Chinese nieuwbouw tot biogasinstallaties in Afrikaanse dorpen. De **bescherming van tropisch bos**, waarin veel broeikasgas ligt opgeslagen, moet een dienst worden waarvoor ontwikkelingslanden betaald krijgen. Het stoppen van ontbossing in landen als Brazilië en Indonesië lukt alleen als duurzaam gebruik van het regenwoud meer oplevert dan kaalslag.

Om ontwikkelingslanden te winnen voor de klimaatcoalitie, moeten de EU en andere rijke landen ook de **schade compenseren** die zij aanrichten door het klimaat te verstoren. Ontwikkelingslanden hebben steun nodig voor kustbescherming, waterbesparing, duurzame landbouw en het redden van flora en fauna. Want veel arme landen ondervinden nu al de gevolgen van de opwarming van de aarde en de stijging van de zeespiegel. Daar komt de westerse honger naar energie en vlees nog bij. Die legt wereldwijd een groot beslag op de beschikbare ruimte. Dat gaat ten koste van de bestaansbronnen van de armen, zoals landbouw en natuur. Hun recht op ontwikkeling wordt ondermijnd doordat wij op te grote voet leven.

Wrang genoeg maakt alle consumptie ons niet gelukkiger. Gezondheid, vriendschappen en familiebanden, zinvol werk en een groene leefomgeving bepalen de kwaliteit van ons leven. Rijke landen doen er goed aan om niet economische groei, maar **geluk en gezonde levensjaren** tot graadmeter te maken van hun ontwikkeling.

KOERSWENDING

Een Afrikaans spreekwoord zegt: "Als je snel wilt gaan, ga dan alleen. Als je ver wilt gaan, ga dan samen." De klimaatcrisis stelt Europa voor een grote uitdaging. We moeten snel én ver gaan. Onze uitstoot van broeikasgassen moet in de komende jaren écht gaan dalen. En we moeten de rest van de wereld meekrijgen, anders dreigen alsnog ernstige gevolgen voor mens, dier en natuur.

Door het temperen van onze consumptiedrift scheppen we ruimte voor welvaarts-groei in ontwikkelingslanden, zonder dat de aarde eraan onderdoor gaat. Als je meer kinderen hebt dan je kunt voeden, als je gevlucht bent voor een burgeroorlog, dan is elke euro extra een zorg minder. **Armoedebestrijding** is niet alleen een kwestie van eerlijk delen, maar ook een onmisbaar onderdeel van klimaatpolitiek. Pas wanneer het leven niet langer een dagelijkse strijd is om te overleven, mogen we van mensen verwachten dat zij oog krijgen voor de toekomst van onze planeet. Dat zij in een boom een klimaatredder zien, in plaats van brandhout.

De **Millenniumdoelen** van de Verenigde Naties, gericht op het terugdringen van armoede, ziekte en honger, verdienen krachtiger Europese steun. Zonder extra inspanningen wordt een aantal doelen dat de wereldgemeenschap zich voor 2015 heeft gesteld, zoals het met driekwart reduceren van moedersterfte, zeker niet gehaald. Het is een schandaal dat de EU-landen in 2007 niet meer, maar minder geld hebben besteed aan ontwikkelingssamenwerking. Die trend moeten we keren. Om een geloofwaardige voortrekker te worden in de strijd tegen armoede en klimaatverandering, moet Europa een **klimaatpact** sluiten.

Hulp alleen is niet genoeg, zeker niet voor de aller-armste landen. Aan een miljard wereldbewoners gaat de vooruitgang voorbij

als gevolg van wanbestuur en conflicten. Als de EU deze hardnekkige armoede wil terugdringen moet zij ook de opbouw van **democratische instellingen bevorderen**, vrede stroepen sturen waar nodig, **eerlijke handel** bieden en corruptie bestrijden, te beginnen bij de top.

DE KOMENDE VIJF JAAR

A. KLIMAAT

1. De EU zet alles op alles om eind 2009 nieuwe, bindende klimaatafspraken te maken in VN-verband. Dit *Kopenhagen Protocol* beoogt de gemiddelde temperatuurstijging op aarde tot 2 graden te beperken. Daartoe moet de mondiale uitstoot van broeikasgassen vanaf 2015 gaan dalen en in 2050 zijn teruggebracht tot maximaal de helft van de uitstoot in 1990.
2. De EU geeft het goede voorbeeld met een *Green New Deal*. Onderdeel daarvan is een klimaatpact dat de EU-doelstelling voor 2020 verhoogt van 20 tot 30% uitstootvermindering.

Armoedebestrijding faalt als vrouwen niet meer zeggenschap over hun eigen lichaam krijgen, beter onderwijs en meer toegang tot kapitaal. Daarom moet er een Europese gezant voor vrouwenrechten komen. Het Europees Parlement schaarde zich in 2008 achter dit voorstel van GroenLinks-afgevaardigde Kathalijne Buitenweg. Nu moeten de Europese ministers nog overtuigd worden.

Voor 2050 streeft de EU naar een vermindering van minstens 90% ten opzichte van 1990. Er komen snelle en effectieve sancties tegen lidstaten die zich niet aan hun klimaatverplichtingen houden.

3. De EU voert een diplomatiek offensief om te bereiken dat andere industrielanden in het *Kopenhagen Protocol* vergelijkbare verplichtingen aangaan en dat opkomende ontwikkelingslanden toezeggen hun economie zo energiezuinig mogelijk te laten groeien.
4. Het Protocol schept een internationaal klimaatfonds voor steun aan ontwikkelingslanden bij duurzame energie en aanpassing aan klimaatverandering.
5. Het Protocol schept een financieringsmechanisme voor de bescherming van bossen. Dat richt zich ook op behoud van biodiversiteit en betere levensomstandigheden voor de lokale bevolking, waaronder inheemse volkeren.
6. De EU treedt op tegen concurrentievervalsing door landen die niet meedoen aan het nieuwe klimaatprotocol. Zij verplicht importeurs van energie-intensieve producten uit deze landen tot het kopen van emissierechten of het betalen van een CO₂-importheffing.
7. Het klimaatpact legt vast dat minimaal 0,25% van het Bruto Europees Product naar het internationale klimaatfonds gaat. De Europese bijdrage omvat onder meer de opbrengsten van een evt. CO₂-importheffing en tenminste de helft van de opbrengsten van geveilde emissierechten.

B. ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

8. Het klimaatpact maakt de bestaande afspraak dat EU-landen in 2015 minstens 0,7% van hun BNP besteden aan officiële ontwikkelingssamenwerking bindend. Klimaatsteun aan ontwikkelingslanden komt daar bovenop.
9. De EU-landen geven alleen nog maar ongebonden ontwikkelingshulp, zonder verplichting om goederen en diensten te kopen in het donorland.
10. Zij werken verder aan een betere coördinatie van hun hulp, opdat elk ontvangend ontwikkelingsland nog maar aan één 'leidende donor' verantwoording hoeft af te leggen.
11. De EU onderwerpt zichzelf aan een duurzame coherentietoets. Haar inzet voor mondiale armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling mag niet worden tegengewerkt door besluiten op het gebied van bijvoorbeeld handel en landbouw.
12. Ontwikkelingslanden met goed bestuur krijgen meer vrijheid bij de besteding van hulp gelden.

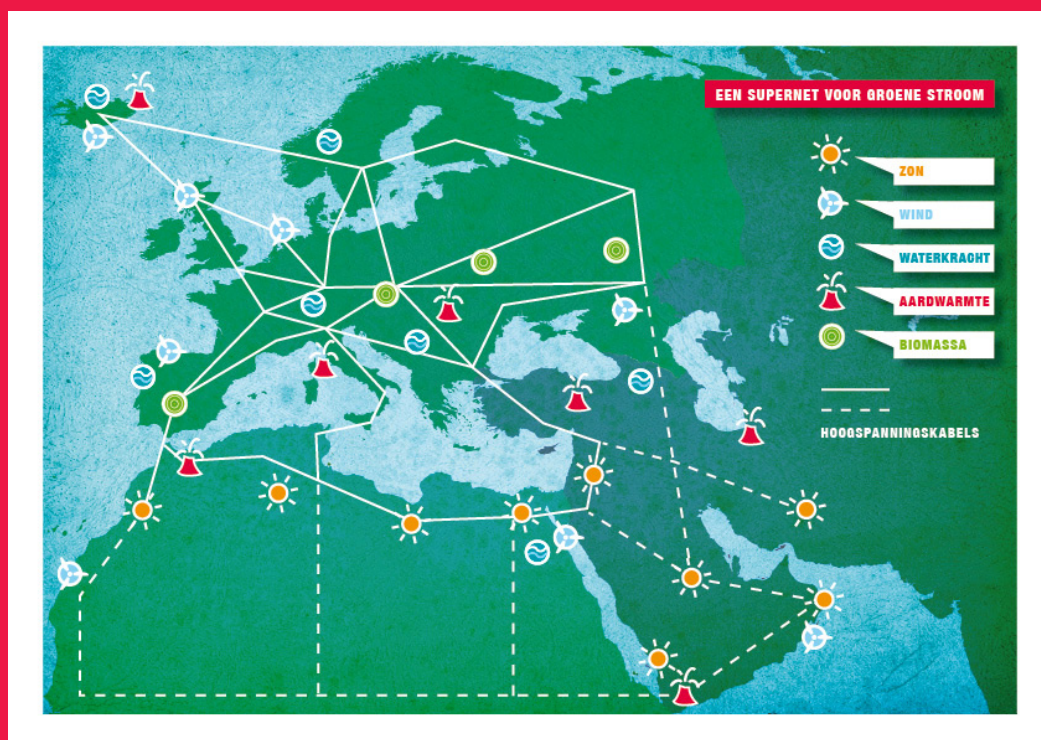
Deze meerjarige begrotingssteun wordt regelmatig getoetst, onder meer aan de vooruitgang bij het bereiken van de Millenniumdoelen en de mate waarin het maatschappelijk middenveld ter plekke wordt betrokken bij de besteding. Gerichte steun blijft nodig voor organisaties die opkomen voor mensenrechten en milieu.

13. De EU maakt zich sterk voor een internationale strategie om geldstromen die voortkomen uit grootschalige corruptie te onderscheppen en de betrokkenen te vervolgen, ook buiten hun eigen land.
14. De EU stelt meer geld beschikbaar voor de wereldwijde aanpak van infectieziekten zoals hiv/aids en zet zich in voor versoepeling van octrooien op medicijnen ten behoeve van ontwikkelingslanden. Europese politici stellen veilig vrijen, zelfbeschikkingsrecht van vrouwen en schone naalden aan de orde in landen waar op seks en drugsgebruik een taboe ligt.
15. Met het oog op mondiale bestaanszekerheid steunt de EU publieke en private initiatieven voor de invoering van sociale verzekeringen in ontwikkelingslanden.
16. De EU publiceert de *Happy Europe Index*, die aangeeft hoe het geluk van haar inwoners en hun levensverwachting zich verhouden tot hun ecologische voetafdruk. Het Europees Parlement en de Europese Raad toetsen of hun beleid voorwaarden schept voor meer geluk met minder milieudruk.

HOOFDSTUK 2. NIEUWE ENERGIE

TOEKOMSTBEELD

2030... Groene stroom verbindt de landen van de Europese Unie en hun burens. Letterlijk: een netwerk van hoogspanningskabels brengt zonnestroom uit de Sahara en IJslandse elektriciteit uit aardwarmte naar het Europese vasteland. Ook windmolenparken op zee, getijdencentrales voor de kust en waterkrachtcentrales in de bergen zijn aan dit supernet gekoppeld.

Niet iedereen heeft energie van veraf nodig. Moderne gebouwen produceren hun eigen stroom, warmte en koeling, dankzij zonnepanelen op de daken, opslag van warmte en koude in de bodem en goede isolatie. Steeds meer huizen veranderen in kleine energiecentrales, die hun elektriciteitsoverschot leveren aan het lokale stroomnetwerk. De pieken en dalen in de stroomvoorziening kunnen worden opgevangen dankzij het supernet.

Groene stroom is er ook voor voertuigen. Elektrische auto's laden hun accu's 's nachts aan het stopcontact, of onderweg bij een oplaadstation. Nieuwe auto's zijn zuinig en compact, want energie is te duur om te verspillen. Gelukkig wordt het makkelijker om zonder auto te leven, zeker voor stedelingen. Het openbaar vervoer, van de elektrische bus die steden en dorpen doorkruist tot de hogesnelheidstrein die Europa's metropolen verbindt, is steeds vaker een snel en betaalbaar alternatief.

KOERSWENDING

We verstoken in snel tempo de voorraad olie, gas en kolen die de aarde gedurende honderden miljoenen jaren heeft opgebouwd. Daardoor raakt het klimaat wereldwijd

uit balans. Gelukkig zijn er energiebronnen die niet vervuilen en nooit opraken. Alleen al de zon levert honderd maal zoveel energie als de mensheid nodig heeft.

De overgang naar hernieuwbare energiebronnen moet en kan vóór 2050 worden volbracht. Klimaatrampen en olieschaarste drukken ons met de neus op de feiten. De Europese Unie verkeert in een goede positie om het voortouw te nemen in een mondiale energierevolutie. Landen als Duitsland en Denemarken bewijzen dat het consequent bevorderen van groene energie milieuwinst en banen oplevert.

Nederland blijft helaas achter. Een schamele 3% van onze energie is hernieuwbaar. Veel partijen in Den Haag geven de voorkeur aan kernenergie. Dat is geen duurzame, maar een eindige en riskante energiebron. Kerncentrales zadelen toekomstige generaties op met giftig en radioactief afval. Nucleaire technologie wordt misbruikt voor

de productie van kernwapens. En tegen de tijd dat een nieuwe kerncentrale in bedrijf is, zullen moderne windmolens superieur blijken: schoner, veiliger en goedkoper.

Groene energie is de slimste keuze. De EU beschikt over de instrumenten om die keuze kracht bij te zetten.

Een verplicht aandeel duurzame stroom voor elektriciteitsbedrijven. Alle lokale stroomnetten geschikt voor het ontvangen van kleinschalig opgewekte stroom uit zon en wind.

Europese investeringen in grote energieprojecten zoals windmolenparken op de Noordzee en de Baltische Zee, zonnespiegelparken in Noord-Afrika, aardwarmtecentrales in IJsland en biostroomcentrales die draaien op houtresten uit de bossen van Oost-Europa. Een supernet om deze stroom efficiënt te vervoeren naar de plekken waar een tekort is. Verantwoorde biobrandstoffen, die geen voedsel weggapen van de allerarmsten en echte klimaatwinst opleveren. Dat is pas een revolutie.

De omwenteling verloopt sneller naarmate we minder energie verspillen. **Energie besparen** is, of het nu gaat om woningen of auto's, de eenvoudigste methode om het klimaat te sparen. Het levert ook consumenten voordeel op: lagere energienota's, minder tankbeurten. Maar het vergt de politieke wil om energievoorschriften aan te scherpen, opdat de meest verspillende producten van de Europese markt verdwijnen. En om geen gratis

emissierechten voor broeikasgassen meer uit te delen aan bedrijven, maar deze te veilen zodat de vervuiler betaalt.

Nu de economie stagneert en banen verdwijnen is er des te meer reden om de energierevolutie te ontketenen. Hoewel de EU zelf maar over een beperkt budget beschikt, kan zij met milieuwetten,

belastingmaatregelen en gunstige leningen jaarlijks tientallen miljarden aan investeringen uitlokken. Dan kunnen metaalarbeiders aan de slag met windmolens. Werkloze bouwvakkers gaan huizen isoleren. Een *Green New Deal* levert banen op en geeft energie voor de toekomst.

De gebouwen van het Europees Parlement gebruiken groene stroom. Het parlement gaat ook zonnepanelen installeren. De Groene fractie nam daartoe het initiatief.

Hoe forser Europa inzet op hernieuwbare energie en energiebesparing, hoe sneller zij onafhankelijk wordt van energie-importen uit instabiele regio's als het Midden-Oosten en Rusland. In de tussentijd

moeten de EU-landen hun **energiebelangen gezamenlijk behartigen**. Aan de onderlinge strijd om Russische gascontracten, waar ook de Nederlandse regering zich fanatiek in mengt, dient een einde te komen. Die wedijver stelt Moskou in staat om de EU uiteen te spelen. Een kordaat Europees antwoord blijft uit, wanneer Rusland de mensenrechten schendt of zijn buurlanden bedreigt. Zolang we onze verslaving aan fossiele brandstoffen niet hebben overwonnen, kunnen we de dealers maar beter samen tegemoet treden.

DE KOMENDE VIJF JAAR

C. ENERGIE

1. De EU verhoogt haar doelstelling voor hernieuwbare energie tot 25% in 2020. Er komen bindende tussen-doelen voor de afzonderlijke lidstaten.
2. Elektriciteitsleveranciers worden verplicht een minimumpercentage groene stroom te leveren, dat jaarlijks met gemiddeld 3% stijgt.
3. Voor alle nieuwbouw en renovaties komen er energie-zuinigheidsnormen. Vanaf 2015 zijn nieuwe gebouwen klimaatneutraal: ze produceren hun eigen warmte en stroom.
4. Alle lokale stroomnetten worden 'slimme netten', geschikt voor het ontvangen van kleinschalig opgewekte groene energie.
5. De Europese Investeringsbank stelt meer kapitaal beschikbaar voor de financiering van projecten op het gebied van duurzame energie en energiebesparing.
6. De Europese Commissie krijgt de regie over de buitenlandse energiepolitiek en over de bijstand die de EU-landen elkaar leveren bij onderbrekingen van de energietoevoer.
7. De EU investeert in grote projecten voor duurzame energie in haar buurlanden, in ruil voor een deel van de opgewekte stroom.
8. De EU neemt de aanleg en het beheer op zich van een ondergronds en onderzees supernet van hoogspanningskabels op gelijkstroom, dat de belangrijkste aanbod- en vraaglocaties van groene stroom met elkaar verbindt.
9. Energienetwerken worden afgesplitst van de bedrijven die energie produceren of distribueren en komen in overheidshanden. Groene stroom krijgt voorrang op het net.
10. Tenminste 80% van de Europese gelden voor energieonderzoek gaat naar duurzame energie en energiebesparing.
11. De EU streeft naar een internationaal akkoord over criteria voor duurzaamheid van biobrandstoffen. Zij behoudt zich het recht voor om zelf strengere eisen te stellen aan het subsidiëren van biobrandstof, waaronder een vermindering van uitstoot van broeikasgassen van minstens 60%, geen nadelige gevolgen voor voedselvoorziening en biodiversiteit, en naleving van internationale arbeidsnormen. De Europese verplichting om biobrandstof bij te mengen in fossiele autobrandstof wordt afgeschaft.
12. De emissierechten voor industrie, elektriciteitsproducenten en luchtvaart worden verminderd om ze in lijn te brengen met het doel van 30% minder uitstoot van broeikasgassen in 2020. Rechten worden niet langer gratis weggegeven, maar geveild.
13. De EU ontwerpt ook een systeem van verhandelbare emissierechten voor de scheepvaart in, van en naar Europa en voor de landbouw.
14. Kolencentrales mogen alleen nog worden gebouwd indien afvang van CO₂ en veilige opslag in de bodem verzekerd zijn.
15. Kernenergie wordt uitgefaseerd. De EU verleent niet langer steun aan de bouw van kerncentrales. Euratom wordt vervangen door een Europese Gemeenschap voor Hernieuwbare Energie.
16. De EU stelt strikte(re) normen voor het energieverbruik van apparaten, voertuigen en vaartuigen. De meest verspillende apparaten, zoals terrasverwarmers, mogen niet meer op de markt worden gebracht. De zuinigste apparaten worden vrijgesteld van btw.
17. Er komen betere energielabels voor alle consumentenapparatuur.

D. VERVOER

18. De CO₂-limiet voor nieuwe benzine- en dieselauto's wordt aangescherpt op een wijze die leidt tot vermindering van gemiddeld gewicht, afmetingen en motorvermogen. In 2020 is de uitstoot per kilometer gehalveerd.
19. In 2014 rijdt minimaal 50% van de nieuwe auto's op duurzaam geproduceerde elektriciteit, waterstof of biogas, dan wel met een hybride motor.
20. Elke nieuwe auto wordt uitgerust met een boordcomputer die zuinig rijden bevordert.
21. Het Europees netwerk van hogesnelheids- en nachttreinen wordt uitgebreid. In 2030 zijn alle steden met meer dan een half miljoen inwoners verbonden door hogesnelheidslijnen.
22. De EU stimuleert grensoverschrijdend openbaar vervoer.
23. Er komt een complete Europese treinplanner, met de mogelijkheid om alle grensoverschrijdende treinreizen - ook voor de fiets - online te boeken.
24. Om omvliegen te beperken en de veiligheid te vergroten komt er één Europees luchtruim.
25. Consumenten krijgen meer inzicht in de prestaties van luchtvaartmaatschappijen op het gebied van milieu, punctualiteit, overboekingen en bagageafhandeling. De opvang- en compensatieregeling bij vertraging,

annulering of overboeking van vluchten wordt verbeterd.

26. Staatssteun voor (regionale) luchthavens wordt verboden.
27. Er komt een eind aan de btw- en accijnsvrijstellingen voor de luchtvaart.
28. Vermindering van vervoerskilometers en de beschikbaarheid van milieuvriendelijk voor- en natransport worden criteria bij de beoordeling van staatssteun aan zeehavens.
29. De EU stimuleert fietsen en de aanleg van grensoverschrijdende fietspaden.

HOOFDSTUK 3. INNOVATIE LOONT

TOEKOMSTBEELD

2030... Kennis en cultuur stromen nergens zo vrijelijk als in Europa. De resultaten van wetenschappelijk onderzoek zijn vrij toegankelijk. Studeren in het buitenland is betaalbaar en vanzelfsprekend voor elke student. Muzikanten en filmers bereiken een wereldwijd publiek door hun werk gratis aan te bieden via internet.

Durfinvesteerdere zien kansen in Europa. Daar zijn veel bedrijven die de beschikbare kennis omzetten in innovatieve producten. Lichtdoorlatend cement, dat zich kan openen om zonlicht en warmte van buiten binnen te laten. Tuinbouwkassen die groene stroom leveren, een Nederlandse vinding die tot exporthit is uitgegroeid. Virtuele spellen die nauwelijks van echt te onderscheiden zijn, zodat je thuis kunt meespelen in het Nederlands elftal – de tackles doen echt pijn. Dankzij een voortvarend milieu- en innovatiebeleid heeft de Europese Unie een voorsprong in de groeimarkten van de 21ste eeuw.

Niet alles is hightech in de economie van 2030. De dienstensector bloeit. De kleermaker komt aan huis, de masseur op kantoor. Zij dragen bij aan een hoog niveau van dienstverlening, een bruisend, veelkleurig stadsleven en een schone, groene leefomgeving. Daardoor werkt Europa als een magneet op creatieve talenten uit de hele wereld.

Europeanen werken minder uren dan Chinezen of Amerikanen, maar zijn productiever en gelukkiger. De zekerheid van goede sociale voorzieningen geeft hun het lef om anders te zijn, te ondernemen en te vernieuwen.

KOERSWENDING

Grondstoffen, fossiele energie en ruimte zijn eindig, de menselijke vindingrijkheid niet. De toenemende schaarste aan natuurlijke hulpbronnen biedt kansen voor Europa, als we onze kennis en cultuur aanwenden voor innovatieve oplossingen.

De Europese Unie heeft aanzienlijke bevoegdheden op het vlak van milieu en gezondheid. Daar begint dan ook een Europese innovatiepolitiek. Veel consequenter

dan nu moet de EU **scherpe eisen** stellen aan de milieuvriendelijkheid en veiligheid van producten en productieprocessen. Bedrijven die groene technologie maken kunnen dan de markt veroveren en hun ontwikkelkosten terugverdienen. Zo kan Europa een leidende positie verkrijgen in groeimarkten als duurzaam bouwen, recycling en hernieuwbare energie. Deze ambitie is geen overtollige luxe in tijden van economische crisis. Juist nu gaat het erom investeringen aan te jagen die ons beter voorbereiden op de toekomst: een *Green New Deal*.

Wie een goed idee wil omzetten in een nieuw product heeft geld nodig. Met goede regels voor financiële markten kan de EU bevorderen dat risicokapitaal niet wordt gebruikt om te speculeren, maar om te investeren in innovaties waar mensen echt iets aan hebben. Voor de meest vernieuwende innovaties is vaak ook overheidssteun nodig. Dat geldt zeker voor fundamenteel onderzoek, niet gericht op profijt maar op kennis. Om versnippering te voorkomen, kan de subsidiëring van **onderzoek en ontwikkeling** het best op Europees niveau plaatsvinden. De kwaliteit van de onderzoekers, niet hun nationaliteit, dient de doorslag te geven bij de toekenning van geld. Studenten moeten kunnen meeprofiten van de verworven kennis, waar ook in Europa. De resultaten van het onderzoek moeten niet alleen in dure wetenschappelijke tijdschriften verschijnen, maar gratis toegankelijk worden. Zo wordt kennis, na het vrije verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen, de 'vijfde vrijheid' van de Europese Unie.

Innovatie vraagt om **eerlijke concurrentie**. De Europese Commissie moet erop toezien dat grote bedrijven nieuwkomers niet wegpesten. Octrooien worden te vaak

misbruikt door multinationals om kleinere concurrenten te bedreigen met juridische procedures. Ook de bescherming van auteursrecht dreigt door te slaan. De creatieve sector is meer gebaat bij een Europese politiek die zoveel mogelijk artistieke uitingen in het **publiek domein** brengt. Kunstenaars kunnen hoger reiken wanneer zij op de schouders van hun voorgangers mogen staan.

Van eurocommissaris Bolkestein kwam het voorstel om octrooi in te voeren voor software. Microsoft en andere multinationals steunden het wetsvoorstel. Ondernemende whizkids kwamen in verzet: monopolisering van ideeën zou het voor software-ontwikkelaars veel moeilijker maken om voort te bouwen op elkaars werk. Het was David tegen Goliath. David won. Onder aanvoering van de Groene fractie verwierp het Europees Parlement in 2005 het voorstel voor software-octrooiën.

Innovatie is niet alleen een zaak van de EU, maar ook van nationale en lokale overheden. Zij moeten Europese regels kunnen aanscherpen, wanneer het welzijn van mens, dier en natuur in het geding is. Dat is van groot belang voor een dichtbevolkt land als Nederland. Roetfilters voor nieuwe dieselauto's zijn nog steeds niet verplicht, omdat de Europese Commissie ons land in 2006 verbood om vooruit te lopen op de rest van Europa. Dat besluit was slecht voor de bewoners van drukke straten met vieze lucht, maar ook voor de vernieuwing in de auto-industrie. De Europese wetgeving is teveel gericht op het gelijkgeschakelen van nationale wetten om het bedrijfsleven van dienst te zijn. Het Europees Parlement moet grotere **beleidsvrijheid voor koplopers** afdwingen. Een groen en innovatief Europa heeft aanjagers nodig.

DE KOMENDE VIJF JAAR

E. INNOVATIE

1. De EU verhoogt haar budget voor onderzoek en ontwikkeling, met name voor het naar de markt brengen van duurzame innovaties.
2. Voor het midden- en kleinbedrijf wordt het gemakkelijker gemaakt om mee te dingen naar onderzoeks- en ontwikkelingsgelden.

3. De EU bevordert een pluriforme wetenschap en legt vast dat de resultaten van gesubsidieerd onderzoek gratis toegankelijk worden via internet.
4. In 2014 is voor alle studenten een Erasmus-beurs beschikbaar, die de meerkosten van een studiejaar aan een buitenlandse universiteit dekt.
5. De Europese Investeringsbank financiert in elke lidstaat een programma dat het midden- en kleinbedrijf, met name starters, makkelijker toegang geeft tot krediet voor investeringen.
6. De aanbestedingsrichtlijn wordt aangescherpt om kleine en nieuwe bedrijven meer kans te geven op overheidsopdrachten.
7. Om hoge bureaucratische lasten voor kleine, publiek gefinancierde instellingen zoals scholen te voorkomen, wordt het bedrag waarboven openbare aanbesteding verplicht is verhoogd.
8. Consumenten(organisaties) krijgen het recht collectief schadevergoeding te eisen wanneer bedrijven mededingings- of consumentenregels overtreden.
9. Er komt een EU-wijd octrooi, met scherpe voorwaarden ten aanzien van de 'nieuwheid' van uitvindingen, een termijn voor de daadwerkelijke toepassing en een waarborg voor het vrije wetenschappelijke gebruik van de onderliggende kennis. Op software komt geen octrooi.
10. De EU legt vast dat overheden alleen nog maar *open source* software en open standaarden gebruiken, om monopolisering van kennis en systemen tegen te gaan en samenwerking te bevorderen. Het Europees Parlement geeft het goede voorbeeld.
11. Er komt een Europees handvest van digitale rechten. Dit biedt sterke waarborgen voor onder meer privacy, informatievrijheid, vrijheid van meningsuiting, interoperabiliteit van software, veilig online-winkelen en universele toegang tot zowel breedbandinternet als onderwijs in digitale vaardigheden.

F. MILIEU

12. De EU stelt een strategie op voor natuurlijke hulpbronnen, zoals metalen en zoet water, met als doel om deze in 2030 vier maal zo efficiënt en in 2050 tien maal zo efficiënt te gebruiken.
13. De verantwoordelijkheid van producenten voor het inzamelen en verwerken van afgedankte producten wordt uitgebreid. Afvalpreventie, hergebruik en recycling staan voorop. Bij verbranding van restafval wordt energierugwinning verplicht.
14. Er komt een verwijderingsbijdrage voor nieuwe schepen. Deze heffing voedt een fonds waaruit na einde

levensduur de verantwoorde sloop bekostigd wordt.

15. De normen voor schone lucht worden stapsgewijs aangescherpt om te voldoen aan de richtsnoeren van de Wereldgezondheidsorganisatie.
16. Bewoners van gebieden met vervuilde lucht krijgen het recht om een actieplan voor luchtkwaliteit af te dwingen van hun lokale overheid.
17. De normen voor fijn stof en andere vervuilende uitstoot van auto's worden aangescherpt.
18. Om luchtvervuiling door de stroomopwekking van zee- en binnenvaartschepen terug te dringen komen er in alle havens stopcontacten voor walstroom. De schoonste schepen krijgen voorrang in Europese havens.
19. De EU maakt regels voor het veilig gebruik van nanotechnologie.
20. Lidstaten mogen regels invoeren die strikter zijn dan de EU-normen als het aannemelijk is dat deze een gunstig effect hebben op milieu, volksgezondheid, consumentenbescherming of dierenwelzijn en er geen sprake is van verkapt protectionisme.
21. De Europese Commissie zet zich in voor minder gedetailleerde EU-milieuwetgeving die beter wordt nageleefd. Zij krijgt een eigen milieu-inspectiedienst om de handhaving door de lidstaten beter te controleren. Zij krijgt de bevoegdheid om direct boetes op te leggen.

G. CULTUUR

22. De EU bevordert Europese film-, tv- en theaterproducties, literaire vertalingen en digitale musea en archieven.
23. Artiesten krijgen meer vrijheid bij het beheer van hun auteurs- en uitvoerdersrechten.
24. De termijnen voor auteursrecht worden niet verlengd.
25. De EU stelt alleen grootschalige, commerciële namaak en piraterij strafbaar. Werken waarop auteursrecht rust mogen voor privé-doeleinden worden gekopieerd of gedownload.
26. De EU bevordert vormen van intellectuele eigendom die het makkelijker maken ideeën te delen en verder te ontwikkelen, zoals *creative commons*-licenties.
27. De EU sluit zich aan bij de Unesco- en Unidroit-verdragen tegen illegale handel in cultuurgoederen. Er komt een Europese database voor de opsporing van gestolen kunst.
28. Het mededingingsbeleid geeft publieke omroepen meer armslag, onder meer voor het ontwikkelen van nieuwe (digitale) diensten.

HOOFDSTUK 4. EERLIJKE HANDEL

TOEKOMSTBEELD

2030... Of het nu gaat om milieu, dierenwelzijn of consumentenbescherming, de Europese Unie bepaalt vaak de mondiale standaard. Niet omdat Europa de wereld regeert, maar omdat haar hoge normen wereldwijd navolging vinden. Fabrikanten kunnen het zich niet veroorloven om een markt met meer dan 600 miljoen koopkrachtige consumenten links te laten liggen.

Daarom worden bijna nergens ter wereld nog dierproeven gedaan. Bedrijven weten dat hun producten Europa niet in komen als zij op dieren zijn getest. Alle producten met dierenleed als ingrediënt zijn door het Europees Parlement in de ban gedaan, nadat Brussel ook voor medicijnen alternatieve testmethoden had laten ontwikkelen.

De Europese veeleisendheid leidt regelmatig tot conflicten met handelspartners die niet op kwaliteit maar op prijs concurreren. De EU staat echter sterk binnen de Wereldhandelsorganisatie, sinds zij heeft bedongen dat vrijhandel niet ten koste mag gaan van mensenrechten, milieu en dierenwelzijn. Ontwikkelingslanden hebben de EU gedwongen om in ruil daarvoor vrijwel geen heffingen te leggen op import uit ontwikkelingslanden. De EU biedt deze landen steun bij het naleven van Europese kwaliteitsnormen en bij het bestrijden van misstanden zoals kinderarbeid.

KOERSWENDING

Handel kan volkeren dichterbij elkaar brengen. De Europese integratie, die begon met economische verplechting, bewijst het. Maar dan moet de handel wel in ieders voordeel zijn. Dat is lang niet altijd het geval in de wereldhandel. In sommige landen, zoals China, werken honderden miljoenen zich uit de armoede. Maar veel ontwikkelingslanden verdienen te weinig aan hun export. Veroordeeld tot de rol van grondstoffenleveranciers, plegen zij roofbouw op de natuur. In landen waar industrie van de grond komt, groeien ook de ongelijkheid en uitbuiting. Westerse investeerders, hoe welkom ook, zijn nogal eens medeplichtig aan

milieuvernietiging en de schending van werknemersrechten. Als consument tast je vaak in het duister als je wilt weten in welke producten kinderarbeid zit.

In Europa heeft de vrijmaking van de handel geleid tot grensoverschrijdende afspraken over werknemersrechten, milieu, natuur, voedselveiligheid, dierenwelzijn en consumentenbescherming. Zo'n dynamiek moet de EU ook op wereldschaal in gang zetten. Daarvoor dient zij haar prioriteiten radicaal te herzien.

Europa moet niet langer inzetten op het openbreken van verre markten voor Europese exporteurs. Niet vrije handel, maar eerlijke handel moet haar doel zijn. Dat betekent **ruimere toegang tot de Europese markt voor ontwikkelingslanden** die nu aan het kortste eind trekken.

Alleen wanneer de wereldhandel meer kansen biedt voor ontwikkelingslanden, zal het de EU lukken om steun te vinden voor het aanpakken van de misstanden waarmee de handel gepaard gaat. Kinderarbeid, de kaalslag van tropisch bos of dierenleed kunnen goede redenen zijn om producten van de markt te weren. Dat moet Europa proberen te verankeren in de regels van de Wereldhandelsorganisatie. Dan zullen internationale afspraken, zoals die over **fundamentele arbeidsrechten**, beter worden nageleefd.

Handelsmaatregelen tegen ontwikkelingslanden mogen niet door protectionisme worden ingegeven. Daarom dient de EU zulke maatregelen altijd vooraf te laten gaan door een **aanbod tot hulp** bij het bestrijden van de misstanden. Als we de import van producten die door kinderhanden zijn gemaakt willen verbieden, moeten we ook bereid zijn steun te geven voor goede scholen, leerplichtcontrole en gratis schoolmaaltijden.

De klimaatcrisis maakt het noodzakelijk dat we de **milieukosten van vervoer doorberekenen** in de prijs van producten. De EU heeft daarmee een begin gemaakt door voor de luchtvaart, vanaf 2012, een CO₂-uitstootplafond in te stellen. Dit systeem van verhandelbare emissierechten moet worden verbeterd en uitgebreid naar de scheepvaart. Als intercontinentaal vervoer duurder wordt is het zaak om te voorkomen dat ontwikkelingslanden daarvoor de prijs betalen. De EU moet hen in staat stellen om **meer verwerkte producten** te exporteren in plaats van grondstoffen. Geen ongepelde pinda's,

Overheden mogen van hun leveranciers duurzame producten verlangen. Dat wisten de Groenen in het Europees Parlement in 2003 door te drukken, tegen de zin van de nationale regeringen. Even later publiceerde de EU een handboek voor 'groen aanbesteden'. De nieuwe Europese aanbestedingswet staat ook toe dat overheden *fair trade* eisen, zo bepaalde de Nederlandse rechter in 2007. Hij stelde de provincie Groningen, die koffie wilde zonder de bijsmaak van uitgebuite koffieboeren, in het gelijk.

maar pindakaas. Zo verdienen zij meer aan hun export, terwijl er minder vrachtschepen hoeven te varen. Een EU die koploper wil zijn in eerlijke handel, moet ook haar interne beleid herzien. Consumenten hebben meer instrumenten nodig om bedrijven aan te spreken op hun gedrag. Producten met een *fair trade*-keurmerk verdienen een voorkeursbehandeling. De Europese instellingen moeten, samen met andere overheden, het goede voorbeeld geven. Overheidsinkopen beslaan 16% van de Europese economie. Met deze inkoopmacht valt er veel winst te boeken voor het milieu en voor ontwikkelingslanden.

DE KOMENDE VIJF JAAR

H. HANDEL

1. De EU maakt zich sterk voor verankering van milieu- en natuurbescherming, fundamentele arbeidsnormen, consumentenbescherming en dierenwelzijn in de regels van de Wereldhandelsorganisatie (WTO), opdat er meer ruimte ontstaat voor maatregelen tegen bijvoorbeeld kinderarbeid en onduurzame soja-teelt.
2. De EU zet zich in voor een voorkeursbehandeling voor

ontwikkelingslanden. Zij ondersteunt de ontwikkeling van nieuwe vormen van bedrijvigheid in deze landen. Zij vergemakkelijkt de export van bewerkte producten, met name voor de minst ontwikkelde landen die onder het *Everything but Arms*-initiatief vallen. Daartoe versoepelt zij voor hen de regels van oorsprong, die bepalen welk gedeelte van een product in het land zelf moet zijn geproduceerd.

3. In de onderhandelingen met oud-koloniën in Afrika, de Caraïben en de Stille Oceaan (ACS) over Economische Partnerschapsakkoorden (EPAs) biedt de EU deze landen meer vrijheid om opkomende sectoren te beschermen tegen concurrentie vanuit Europa.
4. Voor ACS-landen die geen EPA willen sluiten en voor andere economisch kwetsbare ontwikkelingslanden stelt de EU een verbeterd Algemeen Preferentieel Stelsel Plus op. Zij biedt deze landen een zo ruime markttoegang als mogelijk is zonder de exportkansen van armere ontwikkelingslanden weg te vagen, hulp bij het voldoen aan kwaliteitsnormen en soepele oorsprongregels. Voorwaarde blijft de naleving van internationale verdragen over goed bestuur, mensenrechten en arbeidsrechten.
5. *Fair trade*-producten worden vrijgesteld van btw.
6. De EU zet zich in voor democratisering van de WTO, het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank: ontwikkelingslanden krijgen meer stemrecht en meer middelen om volwaardig deel te nemen aan de onderhandelingen.
7. De EU bepleit de oprichting van een sterke VN-organisatie voor Duurzame Ontwikkeling, waarin onder meer UNEP, UNDP en UNCTAD opgaan.
8. De EU krijgt een coördinerend eurocommissaris voor Duurzame Ontwikkeling.
9. De EU bevordert maatschappelijk verantwoord ondernemen, onder meer door:
 - a. een Europese wet openbaarheid van productie en ketens in te voeren, die consumenten recht geeft op informatie over de naleving van internationale standaarden door bedrijven en hun toeleveranciers, ook buiten de EU;
 - b. slachtoffers van ernstige milieumisdrijven en schendingen van fundamentele arbeidsrechten, zoals kinderarbeid, het recht te geven binnen de EU een klacht in te dienen tegen Europese bedrijven die hiervoor (keten)verantwoordelijkheid dragen;
 - c. vast te leggen dat alle overheden duurzaam inkopen en aanbesteden, van catering tot kantoorgebouwen.

HOOFDSTUK 5. VOEDSEL ZONDER BIJSMAAK

TOEKOMSTBEELD

2030... Smulpapen vinden in Europa de zevende hemel. De biologische landbouw geeft weer smaak aan het eten. Streekproducten worden gekoesterd. Wie vlees eet hoeft zich niet bezwaard te voelen door dierenleed: varkens kunnen wroeten, koeien grazen vrij in de wei, kippen scharrelen naar hartenlust. Verantwoord vlees heeft wel een prijs. De kiloknaller is verleden tijd.

Boeren produceren niet alleen voedsel, maar beheren ook het landschap. Zij weten om te gaan met een steeds extremer klimaat. In de winter fungeert hun land als waterberging; zo houden stedelingen droge voeten. In de zomer overleven zij de droogte dankzij een uitgekiende keuze van gewassen. Boerennatuur draagt bij aan robuuste verbindingen tussen natuurgebieden in heel Europa. Deze bieden een vluchtroute aan de dier- en plantensoorten die moeten verhuizen als gevolg van de opwarming van de aarde.

Door minder vlees te eten vergroten de Europeanen de mondiale voedselzekerheid: er is minder kostbare landbouwgrond nodig voor het verbouwen van veevoer. De voedselopbrengsten zijn gestegen, ook in Afrika. Door de Sahel loopt een 'Groene Muur', van Senegal tot Djibouti. Waar eens de woestijn oprukte, beschermen bomen nu de graanakkers tegen zandstormen.

Voedselschaarste komt nog voor, daar waar klimaat-rampen samenvallen met wanbestuur, conflicten en armoede. Maar een wereldwijde voedselcrisis is afgewend.

Maar Europa heeft haar boeren hard nodig. Allereerst voor de productie van voedsel. De grootschalige landbouw kan zonder subsidies. Maar de vernieuwers onder de boeren hebben een steun in de rug nodig. De **biologische landbouw** heeft de toekomst, omdat zij rondkomt met minder energie en water. Vee op biologische bedrijven heeft meer bewegingsruimte en een hogere weerstand tegen dierziekten. Biologische voedsel is lekker en gezond. Het is *slow food* dat tegenwicht biedt aan de smaakvervlakking die veel fabrieksvoedsel kenmerkt. Een btw-voordeel moet biologische producten beter betaalbaar maken voor consumenten met een kleine beurs. Als we er nu in investeren, kan 'bio' uitgroeien tot het huismerk van de EU.

Boeren zijn ook onmisbaar voor het behoud van de grote verscheidenheid aan landschappen in Europa. Veel stedelingen brengen graag hun vrije tijd door op het boerenland, die typische combinatie van cultuur en natuur. Maar maatschappelijke diensten als **landschapsonderhoud** en de berging van overtollig water worden niet beloond door de markt. Daarvoor moet de overheid boeren en andere grondbeheerders een vergoeding bieden.

KOERSWENDING

De Europese landbouwpolitiek is een steen des aanstoots. Te vaak nog subsidieert de Europese Unie milieubederf, dierenleed en de dumping van voedseloverschotten in ontwikkelingslanden. Het huidige beleid, dat eenderde van de EU-begroting opslokt, levert de burger geen waar voor zijn geld.

Een groen landbouwbeleid vergt regels die op maat gesneden zijn voor elk landschap. Daarom komt nationale en regionale overheden een zware stem toe. Daar hoort bij dat zij, meer dan nu, gaan meebetalen aan de subsidies voor boeren.

Vergroening van de landbouw is niet alleen een zaak van subsidies, maar ook van wetgeving. Gevaarlijke bestrijdingsmiddelen dienen uit de markt te worden

genomen. De aanscherping van eisen voor **dierenwelzijn** moet het einde inluiden van de industriële veeteelt en het grensoverschrijdend gesleep met vee. Zulke maatregelen leiden ertoe dat landbouw plaatsvindt op de beste, in plaats van de goedkoopste plek. Milieu en dierenwelzijn zijn erbij gebaat als de varkens waarvan men in Parma ham maakt niet uit Nederlandse varkensflats worden aangevoerd, maar in Italië zelf opgroeien. Landbouwbeleid houdt niet op bij de grens van Europa. De EU is een belangrijke speler op de wereldmarkt. Dat

Op voorstel van de Groenen koos het Europees Parlement in 2007 voor een verbod op de meest schadelijke landbouwgiften. Bestrijdingsmiddelen die onder meer kanker, onvruchtbaarheid en genetische veranderingen kunnen veroorzaken moeten van de markt verdwijnen. Als het parlement zijn wil weet op te leggen aan de Raad van Ministers, geeft het een forse impuls aan de ontwikkeling van alternatieve vormen van gewasbescherming. Innovatie wordt lonend.

maakt haar medeverantwoordelijk voor het **uitbannen van honger**. In perioden van voedselschaarste trekken de inwoners van arme, voedselimporterende landen aan het kortste eind. Stedelingen zijn er afhankelijk van voedsel van ver weg, terwijl de boeren in het achterland te weinig prikkels krijgen om te produceren voor de stad. Juist in die gebieden moet de landbouw productiever worden. De opbrengst per hectare kan fors omhoog, zonder het milieu uit te putten. Daartoe moet zuinig worden omgesprongen met water. Kringlopen moeten worden gesloten. Zo kan mest uit veeteeltgebieden elders gebruikt worden in de akkerbouw.

De meeste ontwikkelingslanden ontbreekt het niet aan kennis van duurzame landbouwmethoden. Deze kennis dient echter verspreid te worden onder boeren. Zij moeten hun oogst ook kunnen verkopen. Bij gebrek aan goede wegen en vervoermiddelen is het voedsel vaak al bedorven voor het verkocht kan worden. Om toegang te krijgen tot de lokale markt, hebben boeren infrastructuur en microkredieten nodig. Daar kan de EU bij helpen.

Sommige ontwikkelingslanden beschikken over geen andere motor voor economische groei dan landbouw. Om die motor te laten draaien moeten zij niet alleen

in staat zijn de eigen bevolking te voeden, maar ook de kans krijgen om voedsel te exporteren. De EU, zelf een belangrijk exporteur van landbouwproducten, moet **ontwikkelingslanden voorkeurstoegang** geven tot haar markt. Zonder eerlijke handel zijn ontwikkelingslanden niet te winnen voor een mondiale aanpak van de klimaatcrisis.

Export van landbouwproducten mag er niet toe leiden dat kleine boeren de speelbal worden van voedsel-multinationals. Europa moet bevorderen dat boeren in ontwikkelingslanden zich verenigen in coöperaties. Samen kunnen zij de beste prijs bedingen voor hun producten.

Veeteelt en de verbouw van veevoer nemen wereldwijd 80% van alle landbouwgrond in beslag en veroorzaken 18% van de uitstoot van broeikasgassen. Voedselschaarste, verlies aan biodiversiteit, klimaatcrisis en dierenleed in de bio-industrie vormen goede redenen om minder vlees te eten. Naast plantaardige vleesvervangers kan ook vis, wild gevangen of duurzaam gekweekt, een alternatief zijn. Maar dan moeten we heel snel de **overbevissing stoppen**. 80% van de Europese visbestanden dreigt uitgeput te raken. Alleen met een forse beperking van visquota en de instelling van zeereservaten kan de visstand zich herstellen. Ook vissers hebben er belang bij dat de EU niet langer talmt met harde ingrepen. Anders vallen er in de toekomst alleen nog maar kwallen en krabben te vangen.

DE KOMENDE VIJF JAAR

I. LANDBOUW EN VOEDSEL

1. De EU schaft onmiddellijk alle exportsubsidies af.
2. Inkomenssteun wordt afgebouwd. Alleen voor boeren die produceren in een regio met een natuurlijke handicap, zoals bergen of veenweidegebied, blijft een hectaretoeslag bestaan. Voor deze steun gelden strikte eisen op het vlak van dierenwelzijn, natuurbehoud, milieu en waterverbruik.
3. Boeren en andere grondbeheerders worden ruimer beloond voor de diensten die zij de maatschappij leveren, zoals landschapsonderhoud, natuurbeheer en waterberging.
4. Boeren krijgen meer steun bij het investeren in dierenwelzijn en bij het verbreden van hun bedrijvigheid met boerencampings, erfwinkels, zorgboerderijen en andere

vormen van plattelandsontwikkeling.

5. De EU steunt de biologische landbouw met omschakelingspremies, gunstige btw-tarieven en een betrouwbaar keurmerk.
6. Alle toeslagen, vergoedingen en premies worden voor tenminste de helft door nationale of lagere overheden gefinancierd.
7. Plantaardige biologische producten worden vrijgesteld van btw. Voor niet-biologisch vlees gaat het hoge btw-tarief gelden.
8. De EU besteedt geen geld meer aan reclame voor vleesconsumptie.
9. De EU bevordert het gebruik van termijncontracten die boeren meer zekerheid geven over hun afzetprijzen. Zij gaat speculatie tegen.
10. Quotering van productie en braaklegging van landbouwgrond voor natuur blijven beschikbaar als vangnet tegen lage prijzen.
11. De Europese Commissie treedt op tegen machtsmisbruik door voedselmultinationals en supermarktketens.
12. De EU bevordert deelname van consumenten in landbouwbedrijven.
13. De EU streeft naar een landbouw die vrij is van genetische modificatie en ondersteunt gentechnievrije productieketens. Op korte termijn wordt de etiketteringsplicht voor reeds toegelaten genvoedsel uitgebreid tot producten van dieren die zijn gevoed met genvoer. Telers van gewassen en toeleveranciers worden volledig aansprakelijk voor (milieu)schade.
14. Gevaarlijke bestrijdingsmiddelen worden uitgefaseerd.
15. De Europese steun voor landbouwonderzoek richt zich met name op een efficiënter gebruik van water, voedingsstoffen, energie en land, alsmede op de verhoging van de ziekteresistentie van dieren en gewassen.
16. De EU zet zich in voor verhoging van de landbouwproductiviteit in ontwikkelingslanden. Zij ondersteunt lokale initiatieven en biedt steun bij de aanleg van infrastructuur en andere vormen van plattelandsontwikkeling. Zij verleent ruimere toegang tot de Europese markt, bevordert boerencoöperaties en biedt meer microkredieten aan.
17. De EU ondersteunt private initiatieven die duurzaamheidsstandaarden ontwikkelen voor internationale productieketens. De EU stimuleert hoge standaarden en behoudt zich het recht voor om zelf striktere eisen te stellen.
18. De EU maakt zich sterk voor internationale afspraken om voedseltekorten tegen te gaan, zoals strategische voorraadvorming en terughoudendheid bij export-

verboden.

19. Er komt een apart voedselveiligheidsregime met werkbare voorschriften voor ambachtelijke producenten van streekgebonden voedsel en voor kleinschalige import uit ontwikkelingslanden.
20. De EU ontwikkelt een verplicht voedingslabel dat zowel de ecologische kosten als de gezondheidsaspecten inzichtelijk maakt.

J. NATUUR

21. De EU stelt een stappenplan op voor herstel van de Europese biodiversiteit. Zij investeert fors in het verbinden van natuurgebieden tot een Europese ecologische hoofdstructuur, *Natura 2000*.
22. Bij de bescherming van soorten en leefgebieden op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijnen wordt rekening gehouden met de dynamiek van de natuur en met het verschuiven van leefgebieden als gevolg van klimaatverandering.
23. Er komt een wereldwijd netwerk van goed beschermde natuurgebieden, inclusief zeereservaten. De EU ondersteunt ontwikkelingslanden bij het verwezenlijken van hun aandeel daarin.
24. De EU verbiedt de import van illegaal gekapt hout. Zij streeft naar afspraken met landen van herkomst over (steun bij) duurzaam bosbeheer en het tegengaan van illegale houtkap. De inzet daarbij is om alleen nog duurzaam geproduceerd hout toe te laten op de Europese markt.

K. DIERENWELZIJN

25. De EU krijgt een bindend handvest van dierenrechten.
26. Intensieve veehouderij wordt uitgefaseerd. Uiterlijk in 2020 doet de veehouderij recht aan de natuurlijke behoeften van landbouwdieren, inclusief uitloop in de buitenlucht en schaduw.
27. De EU verbiedt onmiddellijk het castreren van biggen.
28. Het fokken van pelsdieren wordt verboden, evenals de handel in en import van bont(producten).
29. Levend slachtvee mag niet langer dan 4 uur worden vervoerd. Het toezicht op de naleving van de vervoersvoorschriften wordt verscherpt.
30. Er komen welzijns- en gezondheidsvoorschriften voor de grensoverschrijdende handel in huisdieren. De handel in exotische dieren wordt aan banden gelegd.
31. Vaccinatie tegen dierziekten wordt toegestaan. Landen mogen preventieve en noodvaccinaties uitvoeren zonder te worden gestraft met handelsbeperkingen.
32. De EU bevordert fokprogramma's gericht op het verhogen van de natuurlijke weerstand van de vee-

stapel. Fokken op kenmerken die het welzijn van een dierenras bedreigen, zoals de overmatige spiergroei bij dikbilkoeien, wordt verboden.

33. De EU verbiedt het genetisch modificeren van dieren voor voedselproductie, waaronder klonen, alsmede de import van gemodificeerde landbouwdieren en producten daarvan.
34. Het octrooirecht op leven wordt afgeschaft.
35. Dierproeven worden alleen toegestaan als dat de enige manier is om een substantiële verbetering van de volksgezondheid te bereiken. De EU stelt uitwisseling van testresultaten verplicht en investeert fors in de ontwikkeling en acceptatie van alternatieve testmethoden.

L. VISSERIJ

36. De EU voert stapsgewijs het 'nee tenzij'-principe in voor commerciële visserij: deze wordt niet langer toegestaan tenzij de visstand gezond is en alleen de natuurlijke aanwas wordt weggevangen.
37. Vangstquota worden voortaan geveild. Controles worden fors aangescherpt. Bijvangst mag niet langer overboord.
38. Visserijakkoorden met ontwikkelingslanden mogen niet ten koste gaan van een gezonde visstand of van de bestaansmogelijkheden van de lokale bevolking.
39. Vismethoden die zeer schadelijk zijn voor het zeeleven, zoals boomkor- en drijfnetvisserij, worden verboden.
40. De EU stelt regels op voor duurzame viskweek en bevordert de totstandkoming van een keurmerk. De duurzaamheid van het visvoer wordt gegarandeerd.

HOOFDSTUK 6. CIVIELE WERELDMACHT

TOEKOMSTBEELD

2030... De Verenigde Staten zijn niet langer de overheersende grootmacht. China, India en Rusland, de Europese Unie en de Zuid-Amerikaanse Unie eisen een gelijk aandeel op in het mondiale bestuur. De oude en nieuwe wereldmachten werken samen in de Verenigde Naties, maar zijn het ook vaak oneens.

Over milieu worden zaken gedaan. De klimaatcrisis en de schaarste aan grondstoffen zorgen voor een gevoel van urgentie. Er is een VN-organisatie voor Duurzame Ontwikkeling, een klimaatfonds voor ontwikkelingslanden. De Vluchtelingenorganisatie van de VN zoekt een nieuw thuis voor klimaatvluchtelingen.

Mensenrechten blijven de wereldgemeenschap splijten. De EU krijgt vaak steun van de Zuid-Amerikaanse Unie en Noord-Amerika wanneer zij pleit voor internationaal optreden tegen despoten en onderdrukkers. Maar meer dan eens vindt zij China, Rusland en een aantal ontwikkelingslanden tegenover zich, een 'as van soevereiniteit' die huiverig staat tegenover inmenging. Zo woekert de instabiliteit voort, want de mensenrechtenschendingen van vandaag zijn de oorlogen van morgen. In sommige landen laait de strijd om grondstoffen, voedsel, water en vruchtbare grond zo hoog op dat het staatsgezag eronder bezwijkt.

De Veiligheidsraad van de VN heeft er zijn handen vol aan. In die raad bezet de EU een eigen zetel. De Europese minister van Buitenlandse Zaken spreekt er met gezag, want zij beheert het grootste budget voor ontwikkelingssamenwerking en het grootste diplomatenkorps. Europa is ook dé troepenleverancier van de VN. Haar militairen zijn gespecialiseerd in crisisbeheersing en vredesoperaties. Zij lieten Bosnië en Kosovo veilig achter en droegen bij aan vrede in Congo. De EU-soldaten genieten vertrouwen, omdat de veiligheid van burgers altijd boven het uitschakelen van tegenstanders gaat.

KOERSWENDING

Aan het begin van de 21ste eeuw lijkt de wereld terug te vallen in 19de-eeuwse machtspolitiek. We zien een toenemende wedijver om invloedssferen en natuurlijke

hulpbronnen. Mensenrechten en democratie dreigen vertrapt te worden in de competitie tussen grootmachten. Deze rauwe machtspolitiek biedt voor de veiligheidsproblemen van de 21ste eeuw geen oplossing. Daarvoor moet het recht van de sterkste worden verruild voor de sterkte van het recht: grensoverschrijdende afspraken, bovenationale instituties, **gedeelde soevereiniteit**. De EU heeft hier op het eigen continent goede ervaringen mee opgedaan. Die moet zij proberen te exporteren naar andere werelddelen. De EU stond model voor de Afrikaanse Unie en de Zuid-Amerikaanse Unie. In Zuidoost-Azië beoogt ASEAN niet alleen een interne markt te vormen, maar ook mensenrechten en democratie te bevorderen. **Regionale integratie** kan bouwstenen leveren voor een beter mondiaal bestuur.

Alvorens de EU en andere unies een zetel kunnen opeisen in de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, moeten hun lidstaten bewijzen dat zij eensgezind opereren op het wereldtoneel. De buitenlandse politiek van de EU is nog lang niet volwassen, maar kinderspel is het ook niet meer. Steeds vaker proberen de nationale regeringen één lijn te trekken. De Europese burgers verwachten dat ook. Zelfs de grootste lidstaten zijn een maatje te klein voor de wereldpolitiek, zo weten zij.

Een klein land als Nederland heeft baat bij een **gezamenlijk buitenlands beleid**. Alleen in Brussel heeft ons land een vaste plek aan de vergadertafel. Alleen wanneer de buitenlandcoördinator van de EU het woord voert in de Veiligheidsraad – zoals het Verdrag van Lissabon beoogt – spreekt Nederland mee.

Een geloofwaardig voorvechter van mondiaal bestuur kan de EU alleen zijn als zij **moreel leiderschap** toont. Daar schort het nog aan. Te vaak kijken de EU-landen weg bij conflicten die delen van Afrika ontwrichten. Wanneer er energiedeals op het spel staan, slikken zij hun kritiek op mensenrechtenschendingen in Centraal-Azië in. Dat is kortzichtige politiek die niet bijdraagt aan een veiliger wereld.

Veiligheid vergt **actieve bemoeienis** met bestaande en potentiële conflicthaarden. De EU beschikt over een breed palet aan instrumenten om die visie kracht bij te zetten, van diplomatie en troepeninzendingen tot handel en ontwikkelingssamenwerking. Daar moet zij veel beter gebruik van maken. Mensenrechtenactivisten en burgerbewegingen zichtbaar ondersteunen. Aan hulp en handelsvoordelen voor buurlanden zoals Egypte

nadrukkelijk de voorwaarde verbinden van democratische hervormingen. De **wapenhandel aan banden leggen**, om dodelijk geweld te voorkomen. Militairen leveren wanneer de VN daarom vragen, liefst voordat het conflict is uitgebarsten. De Afrikaanse Unie bijstaan bij de opleiding van vredestroepen. Juristen, politie en burgervredesteams paraat houden voor een snel begin van vredesopbouw na conflicten.

In de Europese veiligheids-politiek dienen **civiele instrumenten voorop** te blijven staan. De meeste Europeanen accepteren militair geweld alleen bij uiterste noodzaak en met steun van de internationale gemeenschap. De Europese defensiesamenwerking moet zich niet langer richten op de verbetering van militaire vermogens maar op een zo effectief mogelijke bijdrage aan het voorkomen en beheersen van conflicten. Door **samenvoeging van de Europese krijgsmachten** kunnen de defensiebudgetten efficiënter worden gebruikt. Hogere defensie-uitgaven, zoals CDA-minister Verhagen bepleit, nemen de druk om samen te werken van de ketel. Daar wordt Europa niet sterker maar zwakker van.

De EU heeft een grote bijdrage geleverd aan vrede op het Europese continent door, na de val van de Muur, tien Oost-Europese landen op te nemen. Dankzij het EU-lidmaatschap is de democratie daar verankerd. De uitbreiding heeft ook een impuls gegeven aan de Europese economie. Maar de EU kan alleen veiligheid en welvaart bieden wanneer haar regels worden nageleefd. 'Recht boven macht' is een succesformule waar Europa zuinig op moet zijn. Dit succes wordt ondergraven als we teveel prille democratieën toelaten die niet in staat zijn de regels na te leven. Dat tast het onderlinge vertrouwen

aan, zoals de hardnekkige corruptie in de jongste lidstaten van de EU – Roemenië en Bulgarije – bewijst.

Burgers zullen de toetreding van nieuwe lidstaten eerder steunen als duidelijk is waar de uitbreiding eindigt. Rusland en Noord-Afrika zijn een maatje te groot voor de EU. De toetreding van Wit-Rusland, Oekraïne en Moldavië is op termijn denkbaar, maar nog lang niet aan de orde. Deze drie landen zijn daar nog niet aan toe; de EU evenmin. Met alle buurlanden moet de EU **goed nabuurschap** nastreven, waarbij democratische hervormingen worden beloond met handelsvoordelen en hulp.

De EU moet gedane **toetredingsbeloften naleven**. Aan de Westelijke Balkan en Turkije heeft zij voorlopig de handen vol. Voor deze landen is plaats in de EU, wanneer zij aan de voorwaarden voor lidmaatschap voldoen.

Turkije is voor de EU van geopolitiek belang. Daar kan Europa de kloof met de moslimwereld overbruggen en

bijdragen aan democratisering in het Midden-Oosten. Het moeizame hervormingsproces in Turkije heeft alleen kans van slagen als de EU zich aan haar toetredingsbelofte houdt. Een modern en democratisch Turkije, met zijn jonge bevolking, kan voor het vergrijzende Europa veel betekenen: meer vitaliteit en een groter gewicht op het wereldtoneel.

In het publieke debat in Turkije vertolkt GroenLinks-europarlementariër Joost Lagendijk de stem van Europa. Dat wordt hem niet altijd in dank afgenomen. Hij kreeg het met de Turkse oppositie aan de stok toen hij deze verweet tegen alle hervormingen te stemmen. Hij had een aanvaring met de Turkse regering toen die kritische journalisten de mond wilde snoeren. Beide kampen in de Turkse politiek – streng seculier en religieus-conservatief – houdt Lagendijk voor waar het bij de toenadering tot de EU om draait: democratie en de bescherming van mensenrechten en minderheden.

DE KOMENDE VIJF JAAR

M. BUITENLANDS EN VEILIGHEIDSBELEID

1. De EU zet de veiligheid van mensen, waar ook ter wereld, centraal in haar buitenlands beleid. Zij doet grotere inspanningen voor mensenrechten, democratie, armoedebestrijding, voedselzekerheid, ecologische veiligheid en volksgezondheid.
2. De EU streeft naar een humanisering van het volkenrecht: de veiligheid van mensen gaat boven de soevereiniteit van staten. Zij zet zich ervoor in dat de internationale gemeenschap beter wordt toegerust om genocide en ernstige mensenrechtenschendingen te voorkomen en te stoppen. Zij vergroot haar eigen inzet voor de bescherming van burgers en vluchtelingen in conflictgebieden.
3. Aan mensenrechtenactivisten die bedreigd of vervolgd worden biedt de EU een vrijheidspaspoort aan, dat onder meer vrije toegang geeft tot het EU-grondgebied.
4. De EU blijft ijveren voor een wereldwijd moratorium op en afschaffing van de doodstraf.
5. De EU zet zich in voor een hervorming van de Verenigde Naties die de Veiligheidsraad besluitvaardiger en representatiever maakt en de positie van de secretaris-generaal versterkt.
6. De EU streeft naar een eigen zetel in de Veiligheidsraad, in plaats van de Britse en Franse zetels. Bij wijze van tussenstap voert de buitenlandcoördinator het woord namens de EU wanneer haar lidstaten een gezamenlijk standpunt hebben.
7. In plaats van unanimité wordt meerderheidsbesluitvorming de regel in het buitenlands beleid van de EU. De controle door het Europees Parlement wordt versterkt.
8. Militaire missies van de EU vergen de instemming van de nationale parlementen van de deelnemende landen én van het EP.
9. Door verregaande samenwerking en specialisatie worden de efficiency en inzetbaarheid van de legers van de EU-landen vergroot.
10. De NAVO mag geen belemmering vormen voor Europese militaire integratie.
11. Er komt een Europees Civiel Vredeskorp van snel inzetbare experts die gespecialiseerd zijn in crisispreventie en vredesopbouw. De EU verleent tevens steun aan burgervredesteams.
12. De wapenexportcode van de EU wordt bindend gemaakt en aangescherpt.
13. De EU zet zich in voor een wereldwijd verdrag dat wapenhandel aan banden legt.
14. De EU oefent druk uit op weigerachtige lidstaten,

militaire partners en andere landen om het statuut van het Internationaal Strafhof en de verdragen tegen landmijnen en clusterbommen te ondertekenen en ratificeren.

15. De EU start een diplomatiek offensief voor de afschaffing van alle kernwapens. De EU wordt een kernwapenvrije zone.

N. UITBREIDING EN NABUURSHIP

16. De EU houdt zich aan de belofte dat Turkije en de landen van de Westelijke Balkan mogen toetreden als zij aan de toetredingsvoorwaarden voldoen. Zij legt geen extra eisen op, maar belooft hervormingsstappen met tastbare voordelen, zoals soepeler visumverlening. Ook Noorwegen, Zwitserland en IJsland mogen desgewenst EU-lid worden.
17. De eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba bepalen zelf of zij buiten de EU blijven of er als 'ultraperifeer gebied' deel van gaan uitmaken. Welke keuze zij ook maken, de eilandbewoners hebben recht op een gezonde leefomgeving. De EU en Nederland bieden steun bij stapsgewijze invoering én handhaving van Europese milieuwetten. Daarbij heeft het aanpakken van de vervuilende uitstoot van olieaffinaderijen voorrang.
18. In het kader van haar Nabuurschapsbeleid:
 - a. stelt de EU hulp en handelsvoordelen nadrukkelijker afhankelijk van verbetering van mensenrechten en democratie in de buurlanden;
 - b. versoepelt zij de visumverlening, met name aan studenten, kunstenaars en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties;
 - c. vergroot de EU haar inspanningen voor de oplossing van conflicten, zoals die op de Kaukasus, en voor versterking van de samenwerking tussen buurlanden;
 - d. praat zij niet alleen met regeringen, maar ook met maatschappelijke organisaties en oppositiepartijen, inclusief vertegenwoordigers van de politieke islam.
19. De EU vergroot haar inzet voor de totstandkoming van een levensvatbare, democratische Palestijnse staat overeenkomstig VN-resoluties. Zij zet druk op Israël om de bezette gebieden te ontruimen. Zij ijvert voor een kernwapenvrije zone in het Midden-Oosten.

HOOFDSTUK 7. MIGRATIE IN GOEDE BANEN LEIDEN

TOEKOMSTBEELD

2030... Een paar jaar wonen en werken in een ander EU-land is de gewoonste zaak van de wereld. Jongeren zoeken een baan in het hippe Belgrado. Senioren vestigen zich massaal in Turkije. Daar is volop zon en geen tekort aan verzorgend personeel. Uitkerings- en pensioenrechten kun je meenemen over de grens. Dat is bij Europese wet geregeld. Die wet kwam tot stand na een burgerinitiatief van vakbonden dat meer dan tien miljoen handtekeningen opleverde.

Europa's zuidelijke kustwateren zijn niet langer een zeegrav voor migranten in wrakke scheepjes. Een Afrikaan die wil werken in Europa, meldt zich in eigen land bij het migratieloket van een EU-consulaat. Hij maakt kans op een werkvergunning, want het vergrijzende Europa heeft steeds meer arbeidsmigranten nodig.

Ook in 2030 slaan er nog mensen op de vlucht voor mensenrechtenschendingen. De EU geeft asielzoekers een eerlijke kans om uit te leggen waarom zij bescherming nodig hebben. Europa levert haar aandeel in de opvang van klimaatvluchtelingen.

De buitengrenzen van de EU worden bewaakt, maar niet afgegrensd. Voor handel, culturele uitwisseling en familiebezoek staat Europa open. De grenzen vormen geen pantser, maar een huid om door te ademen.

KOERSWENDING

Steeds meer mensen steken voor korte of langere tijd de grens over. Om hun horizon te verbreden of om geld te verdienen. Om bij hun geliefde te wonen of om van hun levensavond te genieten. Sommigen van hen voelen zich op hun nieuwe stek even thuis als op hun geboorteplek. Zij hebben aan één paspoort niet genoeg. Vaak stuiten zij op bureaucratische obstakels, ook in Europa. Er moet nog heel wat gebeuren voordat een verhuizing naar Ljubljana een kwestie is van enkele telefoontjes. Toch biedt het vrije personenverkeer de grensgangers veel voordelen.

Tegenover deze wereldburgers staan honkvaste mensen die migratie soms als last ervaren. Zij krijgen bureaus die ze niet verstaan. Ze ondervinden hinder van woningen die zijn volgepropt met buitenlandse uitzendkrachten. Ze vrezen hun baan te verliezen aan een Pool die goedkoper werkt. Of ze zijn bang dat de nationale identiteit teloor gaat.

De EU kan niet al hun grieven wegnemen. 'Brussel' is niet almachtig. Voor toezicht op huisvesting en het bestrijden van overlast zijn gemeenten verantwoordelijk. Integratiebeleid wordt nationaal gemaakt. Identiteiten zijn geen staatszaak en al evenmin gebonden aan grenzen: je kunt je tegelijk Nederlandse en Turkse voelen, en ook nog Europeaan en wereldburger.

De EU kan wel meer doen om migratie in goede banen te leiden, illegale arbeid te bestrijden en oneerlijke concurrentie aan te pakken. Zo mogen Poolse arbeidsmigranten niet tegen Nederlandse werknemers worden uitgespeeld. Zij hebben recht op **gelijk loon voor gelijk werk**.

Als de economie weer aantrekt zal Nederland aan Polen, Roemenen en Bulgaren niet genoeg hebben om het werk gedaan te krijgen. Tegen 2011 stoppen er meer ouderen met werken dan er jongeren van school komen. Veel Oost-Europeanen keren terug naar hun land omdat de lonen daar stijgen. Ook in andere EU-landen leidt de vergrijzing tot een groeiend aantal vacatures. Het is hoog tijd dat de EU de strijd om de **kenniswerkers** aanbindt met traditionele immigratielanden zoals de VS.

Ook voor ongeschoold werk komt de EU handen tekort. Nu al zijn er 4 tot 8 miljoen illegaal werkende migranten. Ze maken huizen schoon of halen de oogst binnen. Een hardere aanpak van de werkgevers die illegalen uitbuiten kan de illegaliteit terugdringen. Zo krijgen de EU-landen zicht op de behoefte aan

legale arbeidsmigranten. Dan kunnen meer mensen van buiten de EU een werkvergunning krijgen. Een Europees migratieloket biedt een alternatief voor de clandestiene oversteek naar Europa.

Arbeidsmigranten dragen niet alleen bij aan de Europese welvaart, maar ook aan die van hun land van herkomst. De bedragen die migranten naar hun familie thuis sturen overtreffen de ontwikkelingshulp. Herkomstlanden hebben nog meer baat bij migranten die terugkeren om met de verworven kennis en middelen een bedrijf op te zetten. De EU kan **terugkeer stimuleren** door migranten de kans te geven hun geluk te beproeven in het geboorteland zonder meteen hun verblijfsrecht te verspelen.

Migratie is nadelig voor ontwikkelingslanden wanneer hun gediplomeerden massaal vertrekken om elders hun vak uit te oefenen. 4 op de 5 in Jamaica opgeleide artsen werken in het buitenland. In sectoren waar een *brain drain* dreigt mag Europa geen wervingscampagnes voeren onder geschoolde krachten. De EU moet met de regering van het land bespreken hoe zij tot een *brain gain* kan bijdragen, bijvoorbeeld door studenten op te leiden.

Arbeidsmigratie is voor Europese landen een keuze, **gezinshereniging** een recht dat zij moeten respecteren. Helaas bemoeilijken steeds meer landen de overkomst van een partner of kinderen van buiten de EU. Nederland geeft het slechte voorbeeld. Ons land werpt een hoge inkomensdrempel op en eist dat gezinsleden al Nederlands spreken nog voordat ze zijn toegelaten. Het Europees Parlement, dat bij inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon een beslissende stem krijgt in het migratiebeleid, moet zich sterk maken voor vereenvoudiging van de toelatingseisen. Eisen aan taal en integratie zijn nodig, ná toelating. Taalexamens in het buitenland, vóór overkomst, leveren een harteloze scheiding van gezinsleden op.

Europa moet ook hart hebben voor **vluchtelingen**. De meeste mensen die op de vlucht slaan worden opgevangen in buurlanden. Terwijl de VN een nieuw thuis zoekt voor 560.000 vluchtelingen, willen de EU-landen er maar 5000 opnemen. Europa moet een ruimhartiger bijdrage leveren aan de opvang van deze mensen. Dat is des te urgenter nu vluchten naar Europa

een levensgevaarlijke onderneming is geworden. De EU schermt zich af met strenge grenscontroles en zee-patrouilles. Mensen die op zoek zijn naar bescherming stranden daardoor in de buurlanden. Europa mag haar verantwoordelijkheid voor asielzoekers niet langer afschuiven op armere landen zonder goede asiel-procedures.

De asielzoekers die de EU nog wel weten te bereiken worden opgevangen in het land waar zij binnenkomen, zo is de afspraak. Deze verdeling belast de zuidelijke EU-landen onevenredig zwaar. Mede daardoor krijgt niet iedere asielzoeker de individuele beoordeling waar zij recht op heeft. De lasten moeten eerlijker verdeeld worden. Meer solidariteit maakt het voor het Europees Parlement makkelijker om een **zorgvuldige asielprocedure** af te dwingen de nationale regeringen.

Op initiatief van GroenLinks legde het Europees Parlement de richtlijn over gezinshereniging, die de EU-regeringen hadden vastgesteld, voor aan de rechter. In 2006 deed het Europees Hof van Justitie uitspraak. Het liet de richtlijn grotendeels intact, maar versterkte de rechtspositie van migranten: gezinshereniging is niet alleen een belang, maar ook een recht. Deze uitspraak vergroot de kans dat overheden door de rechter worden teruggefloten wanneer zij het migranten verbieden om samen te leven met hun partner of kinderen.

DE KOMENDE VIJF JAAR

O. VRIJ VERKEER

1. De EU vergemakkelijkt het wonen en werken over de grens door betere regels te maken voor het meenemen van uitkeringsrechten, pensioenen en diploma's.
2. Nationale regeringen, vakbonden en migrerende werknemers krijgen meer armslag om gelijk loon voor gelijk werk af te dwingen. Daartoe wordt de detacheringsrichtlijn aangescherpt.
3. Werknemers uit nieuwe EU-landen krijgen zo snel mogelijk toegang tot de Europese arbeidsmarkt.

P. MIGRATIE

4. Arbeidsmigranten van buiten de EU zijn welkom voor zover er ruimte voor hen is op de arbeidsmarkt. Ze krijgen een tijdelijke verblijfsvergunning die verlengd

kan worden. De EU bevordert dat lidstaten taal- en inburgeringsprogramma's aanbieden.

5. Werkzoekenden uit de kandidaat-lidstaten van de EU krijgen voorrang bij arbeidsmigratie, om de overgang naar vrij werknemersverkeer te versoepelen.
6. De EU maakt haar 'blauwe kaart' aantrekkelijker voor kennismigranten, onder meer door de inkomenseis te verlagen en toegang tot de hele Europese arbeidsmarkt te bieden.
7. De EU voert sancties in tegen werkgevers van illegalen, waaronder de verplichting om de illegale werknemer minstens zes maanden loon uit te betalen.
8. Illegalen hebben toegang tot basisvoorzieningen, zoals medische zorg, leerplichtonderwijs en bijstand in nood-situaties.
9. Er komt geen wettelijk verbod op een generaal pardon voor illegalen.
10. De enige voorwaarde voor gezinshereniging is dat de aanvrager in de EU voldoende inkomen heeft om het gezin te onderhouden.
11. Legale migranten krijgen na vijf jaar verblijf dezelfde rechten als EU-burgers, waaronder kiesrecht op gemeentelijk en Europees niveau.
12. Om terugkeer naar het land van herkomst te vergemakkelijken, versoepelt de EU voor remigranten de regels rond verblijfsrecht en visa. Bij definitieve terugkeer kunnen remigranten opgebouwde sociale rechten uitbetaald krijgen.
13. De EU neemt het initiatief om internationale overboekingen van kleinere bedragen goedkoper te maken.
14. De EU intensiveert de bestrijding van mensenhandel en pakt ook de oorzaken aan. Zij verbetert de bescherming van slachtoffers.

Q. ASIEL

15. De EU draagt bij aan verbetering van vluchtelingenopvang nabij conflictgebieden. Zij nodigt ruimhartig vluchtelingen uit voor hervestiging in Europa.
16. De Dublinverordening wordt gewijzigd teneinde asielverzoeken eerlijker te verdelen over de EU-landen. Daarbij wordt rekening gehouden met de belangen van de asielzoeker.
17. Het Europees Vluchtelingenfonds wordt uitgebreid. EU-landen krijgen gedeeltelijke compensatie voor de kosten die samenhangen met de behandeling van asielverzoeken en de integratie van vluchtelingen.
18. De EU leeft het VN-Vluchtelingenverdrag na. Zij biedt ook bescherming aan mensen die vervolgd worden vanwege hun geslacht, geslachtsidentiteit of seksuele

gerichtheid. Zij schuift geen asielzoekers af op 'veilige derde landen'.

19. Om beter te kunnen beoordelen wie bescherming nodig heeft, richt de EU een onafhankelijk centrum op dat openbare rapportages opstelt over de herkomstlanden van asielzoekers, op grond van gegevens die door onder meer mensenrechtenorganisaties en ambassades worden aangedragen.
20. De EU-normen voor de asielprocedure worden verbeterd. Een asielzoeker wordt niet uitgezet voordat een onafhankelijke rechter zijn beroep heeft beoordeeld.
21. Illegale migranten krijgen altijd de kans tot het indienen van een asielverzoek. Elk verzoek wordt individueel beoordeeld.
22. Er komt een Europese grenstoezichthouder. Deze ziet erop toe dat grenscontroles en uitzettingen plaatsvinden in overeenstemming met het VN-Vluchtelingenverdrag, het Grondrechtenhandvest en de wetgeving van de EU.
23. De EU waarborgt een goede opvang voor asielzoekers. Zij krijgen toegang tot de arbeidsmarkt en onderwijs als de procedure langer dan een half jaar duurt.
24. Voor afgewezen asielzoekers staat vrijwillige terugkeer voorop. Vreemdelingendetentie is een uiterste middel. De EU-terugkeerrichtlijn wordt aangepast om de maximale detentieduur te beperken. Als terugkeer niet mogelijk blijkt wordt een verblijfsvergunning verleend.
25. De EU neemt het initiatief tot een internationaal verdrag over klimaatvluchtelingen. Zij levert een eerlijk aandeel in de opvang van mensen die door klimaatverandering blijvend ontheemd zijn geraakt.

HOOFDSTUK 8. NIEMAND AAN DE ZIJLIJN

TOEKOMSTBEELD

2030... In Europa wordt niemand uitgesloten van arbeid, want dat is asociaal. Dat kunnen de landen van de Europese Unie zich ook niet veroorloven nu hun bevolking vergrijsd of zelfs krimpt. Alle talenten moeten worden ontwikkeld en benut. Daartoe zijn werk, zorg en onderwijs voor iedereen goed te combineren.

Er is geen Europese verzorgingsstaat. De landen van de EU bepalen hun eigen werk- en inkomensbeleid, onder de voorwaarde dat zij uitsluiting bestrijden en de sociale grondrechten respecteren. Toch onderscheidt Europa zich van de rest van de wereld met haar goede sociale voorzieningen. Die gelden als maatstaf voor beschaving en fungeren als springplank naar betaalde arbeid. Wie werkloos raakt heeft recht op een opleiding, een stage of een baan, zo nodig gesubsidieerd. Want studie en werk zijn de sleutels tot ontplooiing en geluk.

De EU is een strenge marktmeester. Zij treedt hard op tegen bedrijven die hun marktmacht misbruiken. Europa gooit niet alles op de markt. De lidstaten bepalen zelf welke voorzieningen in overheidshanden blijven, van onderwijs tot drinkwater. Ook Brussel investeert in publieke dienstverlening. Zij beheert de grensoverschrijdende infrastructuur die per se niet mag falen, zoals hogesnelheidsspoor, navigatiesatellieten en het supernet voor groene stroom.

Winst maken is niet meer de enige drijfveer van ondernemers. In de nieuwe economie slaan mensen steeds vaker de handen ineen om diensten en producten op de markt te brengen die het publiek belang dienen. Crèches voor en door ouders. Natuurgebieden die particulieren gezamenlijk verwerven, beheren en ontsluiten voor wandelaars.

Europese banken doen waarvoor zij zijn opgericht: geld van mensen die sparen uitlenen aan mensen die willen ondernemen. Hoe duurzamer het investeringsplan, hoe meer kans op financiering. De banken staan onder streng toezicht. Daardoor stroomt veel kapitaal naar de EU en is de euro een gewilde munt.

KOERSWENDING

De verschillen tussen rijke en arme EU-landen zijn groot. De welvaarts kloof tussen Oost en West wordt kleiner, maar is nog lang niet overbrugd. Tegelijk zijn de Europese burgers sterk gehecht aan hun nationale verzorgingsstaat. Een one size fits all-benadering van sociale politiek is onmogelijk. Maar Brussel kan zich ook niet afzijdig houden. In een Europa met één markt, één munt en vrij werknemersverkeer raken massawerkloosheid, armoede of uitbuiting in het ene land de belangen van alle andere.

Op dit moment nemen de lidstaten elkaar vooral de maat over hun begrotingstekorten. Zij dienen echter óók ter verantwoording te worden geroepen voor hun banenpolitiek. Naast het Stabiliteitspact heeft de EU een **Werkpact** nodig. Daarin verplichten de nationale regeringen zich om de tweedeling tussen kansrijk en kansarm, tussen insiders en outsiders op de arbeidsmarkt te bestrijden. Om meer te doen aan onderwijs, gelijke kansen en de begeleiding van werkzoekenden. Dat is van groot belang nu de werkloosheid oploopt, terwijl er tegelijk nog vacatures onvervuld blijven. Een Green New

Meer en meer mensen zonder werk willen hun lot in eigen hand nemen. Dankzij de Groenen maakt het Europees Parlement zich sterk voor het verstrekken van microkredieten aan werklozen die een eigen bedrijfje beginnen.

Deal investeert niet alleen in bedrijven met toekomst, maar ook in de toekomst van mensen.

De zekerheid van een baan voor het leven kan ook Europa niet bieden. Zij kan wel bijdragen aan **werk-zekerheid**. Door nationale regeringen aan te spreken en af te rekenen op falend sociaal beleid, dat mensen niet emancipeert maar afhankelijk houdt van de uitkerings-bureaucratie. Door het makkelijker te maken om arbeid te combineren met zorgtaken, zonder al te veel stress. Door te bevorderen dat succesvolle voorbeelden navolging vinden.

De armste landen van de EU hebben **ontwikkelingssteun** nodig om zich op te werken. Hoe sneller dat gaat, hoe makkelijker we kunnen samenwerken. De rijke landen dienen af te zien van Europese structuurgelden. Brussel moet stoppen met het bureaucratische rondpompen van geld. Er is geen enkele reden waarom de EU de aanleg van een golfbaan op Ameland zou moeten financieren, zoals nu gebeurt.

Rijke overheden zoals de Nederlandse hebben geen Europese subsidies nodig, maar stabiele belasting-inkomsten. Op dit moment concurreren de EU-landen elkaar met steeds lagere belastingen voor bedrijven. Een heilloze race naar de bodem van de schatkist. Het fiscale stuntwerk van de nationale regeringen kan alleen beteugeld worden door **Europese coördinatie van belastingen** op bedrijfswinsten, topinkomens en milieuverbruik. Dat schept ruimte voor verlaging van de lasten op arbeid, vooral aan de onderkant van de arbeidsmarkt. Allerlei vormen van dienstverlening worden zo rendabel, van boodschappendiensten tot de hondenuitlaatservice. Dat geeft laaggeschoolden meer kans op een zinvolle baan. Werkenden krijgen meer tijd voor zorg en ontspanning. Ouderen kunnen langer zelfstandig blijven wonen.

Financiële bellenblazerij, perverse bonussen, deregule-ring en falend toezicht, vooral in de Verenigde Staten, hebben een wereldwijde bankencrisis veroorzaakt. Het casinokapitalisme is failliet. De honderden miljarden euro's die regeringen hebben moeten lenen voor de redding van het financiële stelsel vormen daarvan het wrange bewijs. Nog pijnlijker is de weerslag van de kredietcrisis op de wereldeconomie, waardoor miljoenen mensen hun baan verliezen.

Banken hebben een onmisbare publieke functie. Om het vertrouwen te herstellen is scherp toezicht vereist. Dat moet wereldwijd geregeld worden. De EU dient daarbij het voortouw te nemen. De kredietcrisis biedt een kans op een betere toekomst als duurzaamheid verankerd wordt in de werkwijze van banken. De *Green New Deal* moet een **code voor maatschappelijk verantwoord bankieren** omvatten. De gezondheid van banken is erbij gebaat als zij oog hebben voor de klimaatcrisis en andere mondiale problemen. Een bank die nu nog geld steekt in de bouw van een kolencentrale speelt Russische roulette met andermans spaargeld.

Hebzucht en de dictatuur van kwartaalcijfers spelen niet alleen de bankensector parten. Ook elders leidt de wedijver om de hoogste bonus tot onverantwoorde risico's en een verziekte sfeer op de werkvloer. Sommige bedrijven dreigen om te vallen omdat zij door agressieve beleggingsfondsen zijn opgezaagd met torenhoge schulden. De EU moet topbeloningen aan banden leggen, trouwe aandeelhouders een zwaardere stem geven en de **zeggenschap van werknemers versterken**. Zulke maatregelen dragen ertoe bij dat bedrijven zich niet op snelle winst richten, maar op hun toekomst: op innovatie, werkgelegenheid en tevreden klanten.

De EU kan zich geen verkwisting en vrijblijvendheid meer veroorloven als zij meer wil zijn dan het favoriete openluchtmuseum van rijke Aziaten en Amerikanen. Nu de mondiale concurrentie toeneemt staat haar rol in de wereldeconomie op het spel – en daarmee ook haar toekomstige rol in de wereldpolitiek. Een vitaal Europa heeft een sterke markt en sterke overheden nodig.

DE KOMENDE VIJF JAAR

R. WERK

1. De landen van de EU sluiten een Werkpact met ambitieuze criteria voor arbeidsparticipatie en bestrijding van sociale uitsluiting. De Europese Commissie beoordeelt de prestaties van de lidstaten en legt aanbevelingen voor aan de Raad van Ministers en het EP. Lidstaten die het Werkpact herhaaldelijk overtreden verliezen hun stemrecht in de Raad bij sociaal-economische besluiten.
2. In 2020 is armoede verleden tijd binnen de EU. Zij legt vast dat de laagste uitkeringen gebaseerd worden op een bestaansminimum van 60% van het gemiddeld inkomen van elke lidstaat.

3. De EU vergemakkelijkt het combineren van arbeid en zorg, onder meer door verlenging van het zwangerschapsverlof.
4. De EU versterkt de medezeggenschap van werknemers via (Europese) ondernemingsraden. De medezeggenschap gaat ook gelden voor de beloning van het management.
5. Met het oog op de lange-termijnnoriëntatie en duurzaamheid krijgen werknemers en consumenten een vertegenwoordiging in het ondernemingsbestuur en krijgen aandeelhouders een zwaardere stem naarmate zij langer in het bezit zijn van de aandelen.
6. Een kopgroep van EU-landen neemt het voortouw bij het aan banden leggen van topinkomens, te beginnen met gouden handdrukken en bonussen. Variabele beloningen worden gekoppeld aan lange-termijnprestaties.
7. De EU dwingt geen liberalisering af. De lidstaten bepalen zelf welke diensten in handen blijven van de overheid of maatschappelijke ondernemingen.
8. De EU wordt verantwoordelijk voor het beheer van netwerken met een grensoverschrijdend karakter: hogesnelheidsspoor, satellietnavigatie, een supernet voor groene stroom. Zij verzekert voldoende investeringen in deze netwerken en eerlijke toegang voor dienstverleners die concurreren.
- f. komen er een code voor maatschappelijk verantwoord bankieren, om te beginnen voor banken die een beroep doen op overheidssteun, en een beroepseed voor bankiers;
- g. voert de EU een wederzijdse bijstandsverplichting en een mechanisme voor lastenverdeling in, op grond waarvan landen elkaar helpen om een faillissement van banken te voorkomen;
- h. zet de EU zich in voor versterking van de relatie tussen banken, pensioenfondsen en hun klanten;
- i. legt de EU vast dat overheden die hun reserves beleggen dat duurzaam doen;
- j. voert de EU de strijd tegen belastingparadijzen en ongereguleerde financiële markten op; financiële instellingen uit deze landen worden verplicht zich in de EU te registreren;
- k. zet de EU zich in voor internationale afspraken over kapitaalbuffers van financiële instellingen en transparante weergave van risico's op de balansen;
- l. zet de EU zich in voor een sterkere rol van een hervormd Internationaal Monetair Fonds;
- m. maakt de EU de liberalisering van financiële diensten door de Wereldhandelsorganisatie afhankelijk van versterking van het internationale toezicht;
- n. voert de EU een Tobin/Spahn-tax in: een geringe heffing op grensoverschrijdende financiële transacties die wordt verhoogd bij grote schommelingen van de wisselkoers; de opbrengst gaat naar de Verenigde Naties.

S. FINANCIËN

9. Om de stabiliteit en duurzaamheid van financiële markten te vergroten:
 - a. komt er een Europese toezichthouder voor de stabiliteit van banken, verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen, om te beginnen in de eurozone;
 - b. wordt het effectenreguleringscomité uitgebouwd tot een Europese toezichthouder voor financiële dienstverlening; consumenten krijgen een stem in het bestuur;
 - c. coördineert de Europese Centrale Bank (ECB) een jaarlijkse verklaring waarin Europese en nationale toezichthouders gezamenlijk aangeven welke bedreigingen zij zien voor het financiële systeem; de EU bepleit zo'n verklaring ook in internationaal verband;
 - d. onderwerpen de toezichthouders nieuwe financiële producten aan een risicotoeets, waaronder een begripelijkheidstoets;
 - e. komen er garanties voor de onafhankelijkheid van kredietbeoordelaars en gaan deze ook een duurzaamheidsranglijst opstellen;
10. Met het oog op de bestrijding van btw-fraude staat de EU een experiment toe waarbij alleen de eindverbruiker btw betaalt.
11. Lidstaten krijgen de vrijheid om zelf de btw-tarieven vast te stellen voor arbeidsintensieve diensten die niet grensoverschrijdend concurreren.
12. Tweedehands goederen, onder meer uit kringloopwinkels, worden vrijgesteld van btw.
13. Een kopgroep van lidstaten gaat aan de slag met verdere belastingcoördinatie: een gelijke berekeningswijze en minimumtarieven voor winstbelasting en milieuheffingen.
14. De contributieregeling van de EU wordt herzien. Nationale contributies worden geleidelijk vervangen door Europese belastingheffing op bedrijfswinsten en milieuverbruik.
15. Europese ontwikkelingssteun gaat alleen naar de lidstaten waarvan het BNP lager ligt dan 90% van het EU-gemiddelde en naar grensoverschrijdende samenwerking. De duurzaamheidseisen en de controle

op de besteding worden aangescherpt.

16. Het EP zet de lidstaten onder druk, onder meer met subsidiekortingen, om jaarlijks een 'nationale verklaring' af te geven over de rechtmatigheid van de besteding van EU-gelden door nationale en lagere overheden.
17. Het Stabiliteitspact voor de euro wordt toekomstbestendiger gemaakt door:
 - a. meer ruimte te scheppen voor investeringen in onderwijs, innovatie en duurzaamheid;
 - b. de Europese Commissie en het Europees Hof van Justitie een sterkere rol te geven bij het toezicht op de naleving van de begrotingsregels;
 - c. het sanctie-instrumentarium voor overtredende eurolanden uit te breiden met schorsing van het stemrecht in de Raad van Ministers.
18. Werkgelegenheid wordt, naast stabiele prijzen, een doelstelling van de ECB.
19. De notulen van de Raad van Bestuur van de ECB worden na een maand openbaar.

T. VOLKSGEZONDHEID

20. Op patiënten gerichte reclame voor receptgeneesmiddelen blijft verboden. De EU stimuleert onafhankelijke informatievoorziening over ziektes, behandelingen en medicijnen.
21. De EU legt minimumrechten voor patiënten vast. Zij krijgen recht op vergoeding van ziekenhuisbehandelingen in een ander EU-land, bijvoorbeeld wanneer het eigen land lange wachtlijsten kent. Lidstaten mogen de voorwaarde van voorafgaande toestemming blijven hanteren als een kostenexplosie dreigt.
22. De EU bevordert samenwerking tussen landen bij de inkoop en productie van vaccins die een grootschalige uitbraak van griep moeten voorkomen of intomen.

HOOFDSTUK 9. GRONDRECHTEN VERDEDIGEN

TOEKOMSTBEELD

2030... Wanneer je solliciteert op een baan, maakt het niet uit of je Fatima of Françoise heet. Werkgevers discrimineren niet naar afkomst. Ze willen de beste kandidaat.

Warschau heeft de grootste Gay Pride van Europa. Die optocht is niet langer een protest, maar een feest. Homo's en lesbo's hebben hun acceptatie afgedwongen, op straat, op school en op de werkvloer. Europese wetten die discriminatie verbieden zijn voor hen een belangrijke steun in de rug geweest.

Grondrechten zijn een belangrijke zorg van de Europese Unie. Op sommige terreinen, zoals gelijke behandeling, is vooruitgang geboekt. Andere grondrechten dreigen in de knel te komen. Zo vraagt het beschermen van de privacy van burgers anno 2030 om grote waakzaamheid.

Neem bijvoorbeeld de ziektekostenverzekeraar die aan verzekerden, in ruil voor hun genenpaspoort, een fikse premiekorting gaf. Behalve wanneer bleek dat ze een verhoogde kans hadden op een erfelijke aandoening. Dan werd hun een polis geweigerd. Het Europees Parlement heeft een wet gemaakt tegen deze vorm van risicoselectie. De wet verbiedt bedrijven ook om consumenten financieel voordeel te bieden in ruil voor het opgeven van hun privacy.

KOERSWENDING

Met 27 landen en 500 miljoen burgers herbergt de Europese Unie een bonte verscheidenheid aan culturen en levensstijlen. Uit deze diversiteit kan Europa kracht putten. We moeten het dan wel eens worden over een aantal uitgangspunten die vreedzaam samenleven en samenwerken mogelijk maken.

Het belangrijkste uitgangspunt is: **geen discriminatie**. Het Grondrechtenhandvest van de EU geeft hieraan een progressieve invulling: het verbiedt niet alleen discriminatie naar ras, afkomst of geslacht, maar ook discriminatie naar leeftijd, handicap, seksuele voorkeur of godsdienst. Het handvest wordt pas bindend als het Verdrag van Lissabon in werking treedt.

Wel heeft de Europese Commissie in 2008, onder druk van GroenLinks, een nieuwe antidiscriminatiewet voorgesteld. Deze stuit echter op weerstand. Niet alleen in conservatieve landen, maar ook onder Nederlandse partijen. Gelijke behandeling, zo is de gedachte, kunnen we in Den Haag zelf wel regelen. Of niet regelen... Met deze opstelling dreigen de partijen miljoenen mede-Europeanen in de kou te laten staan. Mensen die geen huis kunnen vinden omdat ze openlijk homo zijn. Gehandicapten, voor wie veel deuren gesloten blijven. Ouderen of jongeren die als klant geweigerd worden omdat ze een 'slecht risico' vormen. Moslims die onder voortdurende verdenking staan. GroenLinks wil dat alle Europeanen door de wet beschermd worden tegen discriminatie.

Onder aanvoering van GroenLinks-afgevaardigde Kathalijne Buitenweg voorkwam het Europees Parlement eind 2004 dat de homofobe Italiaanse kandidaat Buttiglione benoemd werd tot eurocommissaris van Justitie. Commissievoorzitter Barroso beloofde het parlement toen ook een nieuwe Europese antidiscriminatiewet. Omdat de Commissie die belofte niet nakwam, dreigde Buitenweg in 2008 de benoeming van een nieuwe justitiecommissaris te blokkeren. De Commissie kwam daarop met het wetsvoorstel. Daarin staat dat mensen niet meer gediscrimineerd mogen worden op grond van hun seksuele voorkeur, handicap, leeftijd of godsdienst, wanneer zij bijvoorbeeld een lening willen afsluiten of een huis willen huren.

De strijd tegen terreur wordt nogal eens misbruikt om grondrechten, zoals de vrijheid van meningsuiting, aan te tasten. Het is hoog tijd om de grondrechtenbescherming te verbeteren. Dat is essentieel voor het onderling vertrouwen tussen burgers, regeringen en de Europese instellingen. Juist omdat dit vertrouwen nog vaak ontbreekt, verloopt de Europese samenwerking in de strijd tegen misdaad en terrorisme moeizaam. Is het aanvaardbaar om een Nederlandse verdachte uit te leveren aan Polen, wanneer die daar jarenlang in voorarrest kan worden gehouden voordat zijn zaak voor de rechter komt? Stevige Europese waarborgen voor een **eerlijk proces** zijn dringend nodig.

Als 'Lissabon' in werking treedt, wordt het Europees Parlement medewetgever in justitiezaken. Dat biedt kansen voor een betere bescherming van grondrechten. Het parlement moet ook werken aan de **afbakening van nationaal en Europees strafrecht**. Alleen voor zware en grensoverschrijdende criminaliteit, zoals wapensmokkel en mensenhandel, is een Europese aanpak nodig. De toekomstige discussie over een Europees Openbaar Ministerie moet leiden tot een beperkte lijst van duidelijk omschreven *eurocrimes*. Voor de opsporing en vervolging van deze misdrijven worden dan Europese officieren van justitie aangesteld. Zij kunnen zowel Europol als nationale politiediensten inschakelen om verdachten voor de (nationale) rechter te brengen. De georganiseerde misdaad wordt effectiever bestreden als misdaadbestrijders niet steeds op landsgrenzen stuiten. Maar zij moeten wel zorgvuldig te werk gaan. Een stevige verankering van grondrechten is onontbeerlijk, maar ook een goede controle door rechters en parlementen.

Geen enkel grondrecht staat zo sterk onder druk als onze **privacy**. Overheden en bedrijven verzamelen steeds meer gevoelige informatie over ons. Misbruik van deze gegevens is niet denkbeeldig. Identiteitsdiefstal is een groeiende tak van misdaad. Onschuldigen komen in het vizier van de politie, vliegtuigpassagiers wordt de toegang tot de Verenigde Staten ontzegd, louter omdat hun gegevens een ongunstig 'risicoprofiel' opleveren. Wie durft nog een *halal*-maaltijd te reserveren bij het boeken van een vlucht?

Helaas loopt Nederland voorop bij het uithollen van de privacy. Als de Europese ministers besluiten om vingerafdrukken op te nemen in ons paspoort, dan grijpt de regering dat aan om een landelijke databank

van vingerafdrukken op te zetten. Als de EU besluit dat onze telefoon- en internetgegevens een half jaar worden opgeslagen, dan verlengt Den Haag deze bewaarplicht tot een jaar.

Naarmate de techniek voortschrijdt hoeft vrijwel niets van ons leven geheim te blijven voor de overheid. Maar is zo'n snuffelstaat nog leefbaar? GroenLinks wil optimaal gebruik maken van de nieuwe bevoegdheden van het Europees Parlement om *Big Brother* een halt toe te roepen.

DE KOMENDE VIJF JAAR

U. GRONDRECHTEN EN NON-DISCRIMINATIE

1. Het EU-Grondrechtenhandvest wordt zo snel mogelijk bindend.
2. De EU treedt zo snel mogelijk toe tot het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens (EVRM), geeft ruime financiële steun aan het Mensenrechtenhof en zet zich in voor het doorbreken van de Russische blokkade tegen stroomlijning van de rechtspraak.
3. Er komt een aparte eurocommissaris voor mensenrechten en grondrechten. Zij houdt haar collega's bij de les. Zij zet een toegankelijke klachtenprocedure op, met een loket in elke lidstaat.
4. Het verbod op discriminatie naar leeftijd, handicap, seksuele voorkeur en godsdienst wordt uitgebreid naar sociale zekerheid, onderwijs, gezondheidszorg en de markt voor goederen en diensten. Discriminatie op grond van gender(expressie) wordt in dezelfde gevallen verboden, na de evaluatie van de genderrichtlijn over gelijke behandeling van mannen en vrouwen in 2010.
5. Europese Commissie, Europees Parlement en EU-Grondrechtenagentschap zien scherp toe op de naleving van de antidiscriminatiewetgeving. Zij controleren de invoering ervan door kandidaat-lidstaten. Zij ondersteunen projecten die discriminatie in de praktijk tegengaan.
6. De EU verzekert dat lidstaten de burgerlijke staat van elkaars onderdanen erkennen, inclusief geregistreerde partnerschappen en huwelijken tussen personen van hetzelfde geslacht.
7. De geslachtsaanduiding in reisdocumenten van *transgenders* wordt naar eigen wens aangepast.
8. De EU ijvert voor wereldwijde afschaffing van inreisbeperkingen voor mensen met hiv/aids.
9. Er komt een Europese strategie tegen de achterstand en discriminatie van Roma.

10. De wetgeving voor gelijke beloning van vrouwen en mannen wordt aangescherpt.

V. MISDAADBESTRIJDING

11. De EU legt minimumnormen vast voor de rechten van verdachten en de strafprocedure. Deze normen waarborgen onder meer toegang tot de rechter, juridische bijstand en humane detentievoorzieningen, beperken het voorarrest en definiëren toelaatbare opsporingsmethoden.
 12. Er komt een beperkte lijst van *eurocrimes*. Voor de opsporing en vervolging van deze zware, grensoverschrijdende delicten wordt een Europees Openbaar Ministerie opgericht. Een Europese Vrijheidsrechter wordt verantwoordelijk voor het uitvoeren van dwangbevelen. Verdachten worden voor de strafrechter van een lidstaat gebracht.
 13. In plaats van steeds weer nieuwe antiterroriswetten te maken, bevordert de EU grensoverschrijdende samenwerking – goed gecontroleerd – tussen opsporings- en inlichtingendiensten ter bestrijding van terroristische netwerken.
 14. In het drugsbeleid van de EU komt het beperken van risico's voor gebruikers en hun omgeving centraal te staan. De EU maakt zich sterk voor aanpassing van de VN-drugsverdragen, opdat landen meer ruimte krijgen voor legalisering van softdrugs en decriminalisering van harddrugs.
 15. De EU verhoogt de druk op Bulgarije, Roemenië en de kandidaat-lidstaten om corruptie, georganiseerde misdaad en milieucriminaliteit aan te pakken.
- worden uitgeschakeld zodra deze de winkel verlaten.
 22. Er komt een gecoördineerde aanpak van identiteitsfraude en betere ondersteuning van slachtoffers. Banken, creditcardmaatschappijen en andere houders van persoonsgegevens worden verplicht diefstal daarvan te melden aan hun klanten en aan de politie.
 23. Nieuwe initiatieven, zoals betalen met vingerafdruk, worden getoetst op fraudegevoeligheid.

W. PRIVACY

16. De Europese bewaarplicht voor telecomgegevens wordt geschrapt.
17. De EU scherpt haar privacyregels voor internet aan. Zoekmachines mogen niet langer persoonlijke gegevens van gebruikers opslaan, waaronder IP-nummers, zonder hun uitdrukkelijke toestemming.
18. Het verdrag tussen de EU en de Verenigde Staten over de doorgifte van vliegtuigpassagiersgegevens (PNR) wordt vervangen door een beter verdrag dat gevoelige persoonsgegevens uitsluit, de bewaartijd verkort en voldoende inzage- en correctiemogelijkheden biedt.
19. Er komt geen EU-systeem voor de doorgifte en opslag van PNR.
20. De privacyregels voor bestaande EU-databanken, zoals het Schengen Informatiesysteem, worden aangescherpt.
21. De EU maakt strikte regels voor identificatie met radiogolven: RFID-labels in consumentenproducten

HOOFDSTUK 10. LEVENDE DEMOCRATIE

TOEKOMSTBEELD

2030... De verslaggevers van 'Brussel Vandaag' draaien overuren, schakelend tussen Ede en het Euro-parlement. Daar ligt de EU-minister van Transport onder vuur. Veel fracties willen hem wegsturen, omdat de hogesnelheidslijn Amsterdam - Ankara nog steeds niet af is. De president van Europa probeert een motie van wantrouwen tegen haar partijgenoot af te wenden. Maar wat was ook alweer de leuze die haar 200 miljoen stemmen opleverde bij de Europese verkiezingen? 'Daadkracht in Brussel', toch?

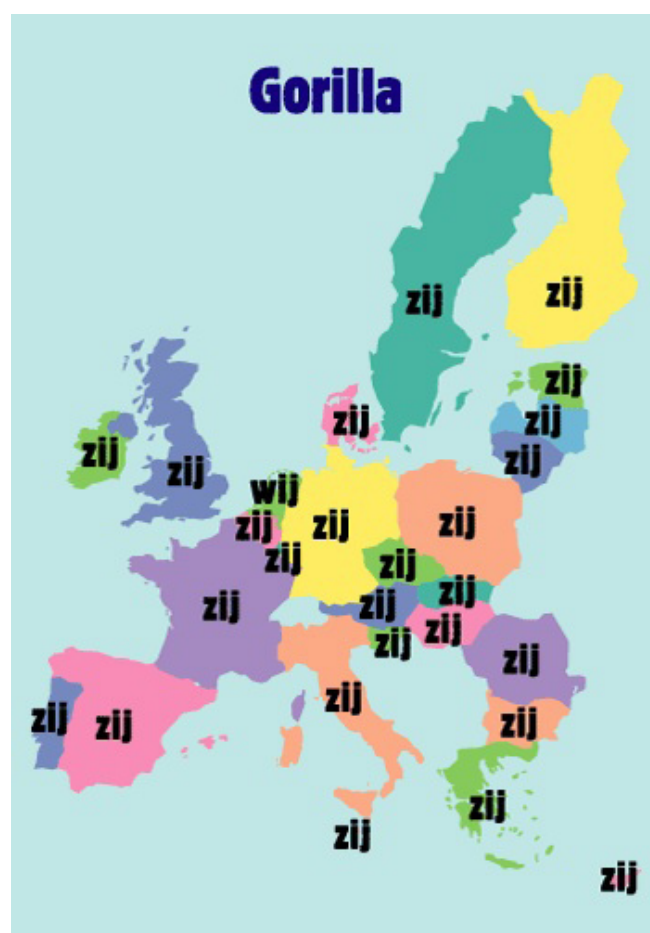
Bij de Europese verkiezingen strijden Europese partijen met grensoverschrijdende kandidatenlijsten om de macht. Het Europarlement, gevestigd in Brussel, kiest de president van de EU. Meestal is dat de lijsttrekker van de Europese partij die de parlementsverkiezingen gewonnen heeft. De president is de machtigste persoon van Europa, maar is nergens de baas. Althans, niet alleen. De republieken en koninkrijken waaruit de EU is gevormd, zijn nog springlevend. De lidstaten hebben nog steeds hun eigen staatshoofd, regering, parlement, vlag, volkslied en talen. Zij hebben hun krachten gebundeld om hun eigenheid beter te kunnen handhaven.

Niet alleen het Europarlement en de nationale regeringen bezorgen de president van Europa slapeloze nachten. Ook burgers kunnen flink dwarsliggen. Het leek zo logisch om het munt- en papiergeld te laten verdwijnen, nu je overal elektronisch kunt betalen. Toch willen veel burgers anno 2030 hun oude, vertrouwde euromunten niet kwijt. De grensoverschrijdende pressiegroep Cash Cows zamelt handtekeningen in om een referendum af te dwingen. Als een meerderheid van de Europeanen tegenstemt, gaat de afschaffing van de tastbare euro niet door.

KOERSWENDING

Eeuwenlang geloofde niemand dat democratie mogelijk was in een groter verband dan de stadstaat. Inmiddels zijn de meeste landen op het Europese continent democratisch georganiseerd. De Europese Unie werkt

aan de volgende schaalsprong: **grensoverschrijdende democratie**. Dat is een logisch antwoord op de ont-ketende krachten van de wereldmarkt, waartegen afzonderlijke landen steeds minder zijn opgewassen. Tegelijk is het een uniek experiment. Het doorkruist vertrouwde denkbelden over staten en grenzen, over wij en zij. Niet verwonderlijk dus dat het een proces van vallen en opstaan is.

Het **Verdrag van Lissabon**, de beoogde opvolger van de verworpen Europese Grondwet, is een belangrijke etappe in dit democratiseringsproces. Een sterker Europees Parlement, een Europese rol voor nationale parlementen, burgerinitiatieven, grotere openbaarheid en bindende grondrechten, deze vernieuwingen geven burgers meer greep op de besluitvorming. Het verdrag kan niet alle grieven tegen Europa wegnemen. Daarvoor moet de EU beter gaan presteren bij het aanpakken van de klimaatcrisis, bij het veiligstellen van onze energievoorziening, bij het oplossen van conflicten, het scheppen van banen en het tegengaan van oneerlijke

concurrentie. 'Lissabon' biedt geen garantie op betere prestaties, maar helpt wel. Alleen al het feit dat progressieve landen makkelijker **kopgroepen** kunnen vormen is van groot belang. Slepende kwesties zoals het tegengaan van lange veetransporten en het indammen van belastingconcurrentie kunnen zo eindelijk worden aangepakt.

Maar 'Lissabon' mag geen eindstation zijn. Voor een levendige Europese democratie is meer nodig. Meer politiek in Brussel, met eurocommissarissen die spitsroeden lopen in het Europees Parlement. Meer 'Brussel' in de nationale politiek, met een hechte samenwerking tussen nationale en Europese parlementariërs. **Europawijde referenda**, die burgers meer greep geven op de besluitvorming. Een kiesstelsel dat politieke partijen uitdaagt om samen op te trekken met hun Europese geestverwanten. De Nederlandse kiezer kan dan niet alleen op een GroenLinkser stemmen, maar ook op een kandidaat van Die Grünen of Les Verts. Het nieuwgekozen Europees Parlement moet het initiatief nemen voor een nieuwe Conventie die zich richt op het verbeteren van de **democratische controle**.

De EU mag het leven niet wegzuigen uit de nationale democratieën, door teveel beleidsterreinen naar zich toe te trekken. Zij is een unie van burgers én lidstaten. De laatste blijven bevoegd voor taken die zij niet uitdrukkelijk overhevelen naar Brussel. De belangrijkste keuzes op het gebied van zorg en onderwijs, volkshuisvesting en ruimtelijke ordening, media en cultuur, openbaar vervoer en toerisme dienen op nationaal niveau te worden gemaakt. De EU moet alleen de grensoverschrijdende problemen aanpakken die de lidstaten zelf niet meer kunnen oplossen. Dan kan zij de **beleidsruimte voor nationale overheden** zelfs vergroten. Zo worden allerlei nationale initiatieven voor hernieuwbare energie sneller rendabel, als de EU ervoor zorgt dat kolencentrales een forse prijs betalen voor hun vuile uitstoot.

Bij het opstellen van Europese voorschriften mag de Europese Commissie niet het oor laten hangen naar de lobby van het bedrijfsleven. Zij moet ook andere belanghebbenden raadplegen. Dat heeft het Europees Parlement in verschillende wetten vastgelegd, dankzij de Groenen. Wanneer het gaat om voorschriften voor energiebesparing, bijvoorbeeld, dient de Commissie advies in te winnen bij de milieubeweging.

DE KOMENDE VIJF JAAR

X. DEMOCRATIE

1. Indien nieuwe onderhandelingen nodig zijn om in alle EU-landen goedkeuring te krijgen voor het Verdrag van Lissabon, mag daarbij de vooruitgang op het vlak van democratie, rechtsbescherming en transparantie niet worden teruggedroefd.
2. Nog in zijn komende zittingsperiode neemt het Europees Parlement het initiatief tot een nieuwe Conventie. Haar opdracht is brede overeenstemming te bereiken over het verder democratiseren van de EU. De nationale vertegenwoordigers in de Conventie, twee per lidstaat, worden door de burgers gekozen. Ook de Europese instellingen zijn vertegenwoordigd.
3. Binnen de Conventie maakt het EP zich sterk voor:
 - a. Europese kieslijsten: Europese politieke partijen strijden om een deel van de zetels in het EP, hun lijsttrekkers om het voorzitterschap van de Europese Commissie;
 - b. een EU-president, gekozen door het EP, die het voorzitterschap van de Europese Commissie en de Europese Raad combineert;
 - c. de garantie dat geen enkele Europese wet kan worden aangenomen zonder goedkeuring van het EP;
 - d. versterking van het initiatiefrecht van het EP en van zijn controle op het buitenlands beleid van de EU;
 - e. het formele recht van het EP om individuele eurocommissarissen te benoemen en te ontslaan;
 - f. het recht van het EP om zijn eigen zetel te kiezen: Brussel;
- g. Europawijde referenda, bij voorkeur correctief;
- h. uitbreiding van de rechtsmacht van het Europees Hof van Justitie en betere toegang tot het Hof voor maatschappelijke organisaties.
4. Democratisering omvat op korte termijn:
 - a. spannender debatten in het EP, met minder sprekers en meer interrupties;
 - b. een transparante wetgevingsprocedure: informele compromissen tussen Raad en EP worden tot een minimum beperkt;
 - c. het wegsturen van falende eurocommissarissen door het EP;

- d. een actieve rol van nationale parlementen, onder meer door eurocommissarissen en rapporteurs van het Europees Parlement uit te nodigen voor discussie over belangrijke EU-initiatieven;
 - e. subsidiariteitsdebatten: als veel nationale parlementen bezwaren hebben tegen een Europees wetsvoorstel, nodigt het EP hen uit erover te debatteren;
 - f. zo spoedig mogelijke invoering van het Europees burgerinitiatief, met deelname van jongeren en de mogelijkheid om digitaal handtekeningen in te zamelen;
 - g. een betere Europese Wet Openbaarheid van Bestuur en duidelijker informatievoorziening via internet;
 - h. een representatievere samenstelling van Europese adviescomités;
 - i. uitgebreidere raadpleging van het maatschappelijk middenveld door de Europese instellingen, met een beter oor voor kleinere organisaties en nieuwe lidstaten;
 - j. een verplicht, openbaar register voor lobbyisten bij de Europese instellingen, dat vermeldt wie hun opdrachtgevers zijn en hoeveel zij betalen;
 - k. een groter aantal vrouwen op topposities; daartoe geeft elke lidstaat die een eurocommissaris mag voordragen de (beoogd) Commissievoorzitter keuze uit twee kandidaten, onder wie minstens één vrouw;
 - l. het gelijktijdig houden van de Europese verkiezingen, bijvoorbeeld door de stembussen in alle EU-landen op zaterdag en zondag open te stellen.
5. (Steenkolen)Engels wordt de werktal van de Europese instellingen. Burgers en europarlementariërs houden het recht op informatie van en communicatie met de EU in hun eigen taal.

COLOFON

TEKST

De programmacommissie, bestaande uit Arie van den Brand (voorzitter), Bas Eickhout, Lot van Hooijdonk, Youssef Rahman, Tineke Strik, Rens van Tilburg, Ingrid Visseren en Richard Wouters (secretaris).

VORMGEVING

Daniel Hentschel, ZIN Grafisch Ontwerp

ILLUSTRATIES

foto hoofdstuk 1 door Oxfam International,
<http://flickr.com/photos/oxfam>

kaart hoofdstuk 2 door Lian van Meulenbroek,
<http://www.zingrafischontwerp.nl>

foto hoofdstuk 2 door Rob Baxter,
<http://flickr.com/photos/30261607@N00>

foto hoofdstuk 3 door Advanced Transport Systems Ltd., <http://www.atsltd.co.uk>

foto hoofdstuk 4 door Pierre Holtz, Unicef,
<http://flickr.com/photos/hdptcar>

foto hoofdstuk 5 door Wolve.com,
<http://flickr.com/photos/wolve>

foto hoofdstuk 6 door François Goemans, Europese Commissie, ECHO,
<http://ec.europa.eu/echo/media/library>

foto hoofdstuk 7 door Kal Ahmed,
<http://flickr.com/people/fuzzed>

foto hoofdstuk 8 door Leszek Koslowski,
<http://flickr.com/photos/bilk>

foto hoofdstuk 9 door Anita de Horde,
<http://www.groenlinks.nl/europa>

cartoon hoofdstuk 10 door Gorilla,
<http://extra.volkskrant.nl/gorilla>

UITGAVE

Partijbestuur GroenLinks

Postbus 8008

3503 RA Utrecht

tel. 030-2399900

fax 030-2300342

info@groenlinks.nl

www.groenlinks.nl

december 2008

